

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ARCHIVNICTVÍ A POMOCNÝCH VĚD HISTORICKÝCH

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

DANIEL ADAM Z VELESLAVÍNA A JEHO POLITIA HISTORICA

Vedoucí práce: PhDr. Josef Hrdlička, Ph.D.

Autor práce: Dana Doleželová

Studijní obor: Archivnictví

Ročník: 3.

2009

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s §47b zákona č.111/1998 Sb., v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze Stag provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

České Budějovice, 30.července 2009

Anotace

Dana Doleželová

Daniel Adam z Veleslavína a jeho Politia Historica

Tématem této bakalářské práce je tisk z roku 1584 Politia Historica Mistra Daniela Adama z Veleslavína. Práce je rozdělena do dvou kapitol. První obsahuje životopis Daniela Adama z Veleslavína a jeho tiskařská činnost, druhá se zabývá samotným spisem Politia historica. Je rozdělen na pět knih se souhrnným názvem "O vrchnostech a správcích světských". První kniha je jakýmsi úvodem. Druhá se zabývá státní správou, třetí vojenskými záležitostmi, čtvrtá se věnuje správě obcí a měst a pátá je o soudnictví. Část tohoto spisu, předmluva tiskaře ke čtvrté knize a připojený text Praecepta gerendae rei publicae, věnované městské správě, v překladu Jana Kocína z Kocinéty, je edičně zpřístupněn.

Annotation

Dana Doleželová

Daniel Adam z Veleslavína a jeho Politia Historica

The main topic of my bachelor work is the print dated from 1584 *Politica Historica* by Daniel Adam z Veleslavína. My bachelor work is divided into two chapters. The first one deals with biography of Daniel Adam z Veleslavína and his work as a printer. The second one deals with the description of the record *Politica Historica*. It is divided into five books and it takes name 'O vrchnostech a správčích světských'. The first book is introduction. The second one deals with the state administration, the third speaks about military issues. The fourth chapter describes the administration of the villages and towns and the last part of the *Politica Historica* reflects justice. One part of this document, the preface of the fourth book of the printer and added text *Praecepta gerendae rei publicae*, which deals with town administration and was translated by Jan Kocín z Kocínětu, is edited in my bachelor work.

Úvod

Práce je věnována spisu *Politia historica*. O vrchnostech a správciích knihy patery, kterou roku 1584 vydal významný pražský tiskař Daniel Adam z Veleslavína jako upravený překlad německého tisku *Regentenbuch* Jiřího Lauterbecka. Součástí mé práce je i Veleslavínův životopis a jeho vydavatelská činnost, čemuž je věnována první kapitola. Druhá kapitola se zabývá samotným spisem *Politia historica*.

Téma jsem si vybrala, protože tento tisk je významným a zajímavým pohledem na situaci státní, městské a obecní správy na přelomu 16. a 17. století, je důležitým svědectvím o společenském i kulturním životě, soudnictví, mravů, vojenství a veřejných záležitostech. Spis byl významným, váženým a čteným dílem a dočkal se i druhého vydání roku 1606, kdy ji vydal Jonata Bohutský ze Starého města Pražského.

Hlavním cílem práce je ediční zpřístupnění Veleslavínovi předmluvy ke čtvrté knize a samostatné vložky *Praecepta gerendae rei publica*, která je založena na spisu *Naučení od řeckého spisovatele Plutarcha*, v překladu Jana Kocína z Kocinétu.

Součástí mé práce je i soupis literatury vztahující se k tištěné knize, osobám Daniela Adama z Veleslavína a Jiřího Melantricha a jejich vydavatelské činnosti.

1. Daniel Adam z Veleslavína a jeho dílna

Život Daniela Adama z Veleslavína

Daniel Adam z Veleslavína¹ se narodil do měšťanské rodiny dne 31.srpna 1546 v Praze. O jeho mládí nevíme téměř nic. Navštěvoval měšťanskou školu. Jeho otec, Štěpán Adam pocházel z Veleslavína u Prahy a byl nájemcem staroměstských mlýnů. Jeho matka, Regina, pocházela z vážené kutnohorské rodiny sochaře Jakuba a Alžběty z Lorečka a Elkuše.

Roku 1568 získal Veleslavín bakalářský titul na artistické fakultě pražské univerzity a 20. července 1569 titul mistra. Mezi jeho examinátory byl historik Prokop Lupáč z Hlaváčova, který uvolnil své místo Danielu Adamovi. Podle zápisů byla Veleslavínova kariéra na univerzitě významná. Vynikal především důkladnými znalostmi. Jeho přístup k historii je patrný z jeho Kalendáře historického, který pravděpodobně dokončil už během působení na univerzitě. Těšil se velké úctě nejen jako učitel, ale i organizátor (spravoval např.univerzitní důchody, nebo se přičinil na systému přednášek) a byl často přizván k řešení sporů i po ukončení působení na škole. Od roku 1583 zastupoval Daniel Adam Staré Město pražské na českém sněmu.

Společenské postavení univerzitních učitelů nebylo příliš výhodné, alespoň po materiální stránce, proto, dle vlastních slov v předmluvě k Dictionariu z r. 1579, „přesedlal z koně na osla“ a stal se tiskařem. Dne 27.listopadu 1576 se oženil s Annou Melantrichovou z Aventýna, čímž se stal součástí proslulé tiskárny svého tchána, Jiřího Melantricha Rožďalovského z Aventýna. Ten byl uznávaným mistrem tiskařského umění a Veleslavín tradici jeho tiskárny dále rozvíjel. Po smrti Jiřího Melantricha 1580 se v tiscích objevuje jméno Adam Daniel nebo Daniel Pražský, později i přídomkem „z Veleslavína“. Spolu s tím vkládá i svůj šlechtický erb s pegasem na zadních nohou, nad ním rytířská přilbice a šestcípá hvězda mezi rozepjatými křídly.

Stál v čele Melantrichovské tiskárny, ale nebyl jejím majitelem, tím se stal jeho švagr Jiří. Ten však neoplýval podnikatelským duchem ani pevným zdravím a o šest let později (1586) zemřel. Spor o dědictví se táhl do roku 1589, protože majetek bylo nutno rozdělit mezi Melantrichovy dcery Annu, Alžbětu a Dorotu a značný počet Melantrichových věřitelů. Veleslavín se díky podnikatelské neschopnosti mladého Melantricha potýkal mnoho let s finančními problémy. Není možno se proto divit

¹ Kopecký Milan, *Daniel Adam z Veleslavína*, Praha 1962.

důraznému vymáhání svých odměn, zvláště u bohatších dlužníků. Zemřel 18. října 1599 na horečnatou nemoc, pravděpodobně mor, v 53 letech. Jeho nejstaršímu synovi Samuelovi bylo tehdy sedm. Roku 1606 zemřela i jeho vdova a Veleslavínskou tiskárnu spravovali dva poručníci do Samuelovy plnoletosti v r. 1615. Samuelovu slibnou kariéru ukončila Bílá Hora. Daniel Adam tajil svou příslušnost k Jednotě bratrské, ovšem Samuel své přesvědčení dával veřejně najevo, souhlasil se stavovským odbojem a opustil zemi. Melantrišsko-veleslavínský odkaz propadl bělohorskému vítězi.

Veleslavín kolem sebe shromáždil několik autorů, inicioval a následně upravoval jejich díla. Nejvýznamnější mezi nimi Jan Kocín z Kocínětu a Adam Huber z Rysenpachu. Dále pak Matouš Hozius Vysokomýtský, Václav Plácel z Elbinku, Abraham z Gynterrodu, Pavel Kristián z Koldína a mistr Trojan Heřmanoměstský.

Jan Kocín z Kocínětu (1543-1610) se narodil v Písku, studoval v Praze, roku 1562 se stal bakalářem a v letech 1568-1577 pobýval v cizině, poté se stal malostranským písařem a posléze se zapojil do Veleslavínových snah o zpopularizování věd. Mezi spisy které přeložil patří např. Abeceda pobožné manželky a rozšafné hospodyně a Čest a nevina pohlaví ženského (1585), podílel se na překladu Politie, především obtížných částí jako Naučení správcům obcí a měst od Plutarcha.

Roku 1594 vyšla dvojí Historia církevní – Eusebiova² a Cassiodorova³. Veleslavín k ní připsal vlasteneckou předmluvu a vyslovil velké uznání Kocínovu umu.

Když roku 1593 vypukla nová válka Habsburského soustátí s Turky, vydal Veleslavín Kroniku tureckou⁴, přeloženou Kocínem. Je rozdělená na dvě části – první od Osmana Chana do 1550 a druhá část obsahuje vypravování o válkách mezi lety 1550-1590.

² Eusebius Pamphilus (zemřel 340), biskup v Cesarei v Palestině, zpracoval církevní historii od Kristova narození do r.324, kdy došlo k vyrovnání mezi státem a církví za Konstantina Velikého.

³ Flavius Magnus Cassiodorus (zemřel asi 580), římský státník a církevní učenec, jeho spis Historia tripartita, zahrnující historii do 429, není původní, vychází z děl řeckých autorů – Sozomena, Sokrata a Theodorika.

⁴ Kronika turecká je dílem historika a filologa Johanese Leunclavia (často též Löwenclau, 1533-1593) a vyšla poprvé v roce 1590 německy, 1591 latinsky.

Veleslavínova vydavatelská činnost

Daniel Adam z Veleslavína byl velmi aktivním tiskařem a vydavatelem. Zde předkládám jeho nejznámější nebo nejvýznamnější díla.⁵

Historická díla

Veleslavín napsal jediné dílo – *Kalendář historický*. Poprvé vyšel 1578. U každého dne roku jsou uvedeny pamětihodné události, vztahující se k danému dni: narození, svatby a úmrtí významných lidí, korunovace, bitvy, změny počasí (zatmění slunce, krupobití, bouřky...) a přírodní katastrofy (zemětřesení, povodně, sucho, hlad) či epidemie (zvláště morové) atd. Toto dílo bylo určeno širokým vrstvám, které četly pouze česky, kdežto díla jeho předchůdců či současníků byla psána latinsky (jako například dílo jeho učitele Prokopa Lupáče z Hlaváčkova – *Lupáčův kalendář*, který vyšel 1584), případně německy. Kalendář byl velice populární – natolik, že ho roku 1590 Veleslavín přepracoval a rozšířil (z 212 listů menšího formátu na 370 listů velkého formátu) pro vzdělaný patriciát. Přidal rodopisy knížat a králů, kteří panovali někdy v českých zemích, rozšířil stručné záznamy z prvního vydání, opírá své údaje o bohatou historickou literaturu (uvádí 247 pramenů). Většina zpráv se týká 16.století. V Kalendáři je patrný velký vliv humanistického dějepisectví, staví proti sobě různé prameny, které se rozcházejí v dataci nebo pohledu na určitou událost, čímž zároveň opravuje nedostatky a omyly prvního vydání. Na konec druhého vydání přidal rejstřík českých sněmů, a celý spis opatřil indexy a marginálními poznámkami. Kalendářem historickým se zabýval Veleslavín až do své smrti a dokonce připravoval třetí vydání.

Roku 1584 vydal syntetickou *Kroniku světa* Jana Kariona⁶ v novém překladu a s lepším členěním. Dílo dedikoval panu Vokovi z Rožmberka a na Bechyni. Dodržel Sobkovo členění na čtyři světové monarchie – kaldejskou, perskou, řeckou a římskou a připsal historii vlády Maxmiliána II. Seznámil čtenáře se světovou historií i s českými dějinami. I toto dílo se těšilo značné oblibě, o čemž svědčí nové vydání z roku 1602.

⁵ Bohatcová Mirjam – Hejnic Josef, *O vydavatelské činnosti veleslavínské tiskárny (1578-1620)*, Folia Historica Bohemica 9, 1985, s. 291-388.; Kopecký Milan, *Daniel Adam z Veleslavína*, Praha 1962, s. 20-83.

⁶ Jan Karion 1499-1537 matematik, astrolog a lékař, r.1532 vydal ve Vitemberku spis Chornica, do češtiny přeložil a roku 1541 Burján Sobek z Kornic na žádost Jana z Lipé a na Moravském Krumlově.

Politia historica z r.1584 však nebyla určena širokým vrstvám, měla být rukověť vládnoucí třídy, o kterou by se mohli vedoucí úředníci opírat. Vycházel z Regentenbuchu německého právníka Jiřího (Georga) Lauterbecka (zemřel 1578), přidával drobné i rozsáhlé vpisky, které ovšem rovněž nejsou původní, nejen o poměrech v Čechách. Kniha se snažila vymezit poměr mezi vládnoucími a poddanými, místy se rozcházela s oficiální politickou praxí (odmítání válek, odsuzování nuzných podmínek venkovanů, trestání nevinných, chamtivosti a honby za vysokými úřady...). Tato místa jsou cenná pro poznání tehdejších poměrů, např. „nejedni více sobě váží chrta nežli sedláka“. Kniha prošla pobělohorskou cenzurou. O tomto díle se více rozepteší v další kapitole.

K dalším kronikářským počínům patří *Kroniky dvě o založení země české*, jejichž částí tvoří Veleslavínův překlad Historie české od Eneáše Sylvania Piccolominiho, pozdějšího papeže Pia II. a kroniku Martina Kuthena ze Šprinsberka (1539). Důvodem, proč zkombinoval právě tyto dvě je, že Piccolominiho „pořádně, moudře a ozdobě“ vypravuje české dějiny, ovšem bez letopočtů a Kuthenova události datuje, čímž se doplňují. Rovněž postavil proti sobě dva odlišně smýšlející autory – Sylvius, kritizující husitství a utrakvista Kuthen. Polemizuje s Piccolominim v marginálních poznámkách. Předmluva ke dvěma kronikám je nejhodnotnější ze všech Veleslavínových historických prací. Rozebírá v ní čtyři kroniky – Sylviovu, Kuthenovu, Hájkovu a Dubraviovu. V poslední části otiskl Poggiuův list Leopardu Aretinskému o statečné smrti Jeronýmově, čímž se snaží eliminovat jakýkoli nepříznivý dopad Sylviovy kritiky husitství, ačkoli ten Husa a Jeronýma obdivoval.

Mezi další historická díla patří: *Kronika nová o národu Tureckém*, na překladu spolupracoval s Janem Kocínem z Kocinetu (1593), *Kronika Moskevská* (1590), z latiny A. Guagniniho přeloženo od M. Hosia, *Fláviova Historie židovská* (1592), *Vypsání města Jeruzalema z Adrichomiova latinského spisu* (1592), *Itinerarium sacrae scripturae* (1592), *Putování svatých na všecku sv. biblí obojího zákona*, z německého spisu H. Bautinga a *Historie církevní* (1594), v Kocinově překladu.

Jazyková díla

Veleslavín vychvaluje a obhajuje češtinu ve většině svých předmluv a dedikací, kterými opatřil své tisky, a kritizuje Čechy, kteří se bojí hanby za to, že mají v knihovně českou knihu. Svými slovníky, učebnicemi, frazeologickými soubor i celou spisovatelskou prací usiloval o ustálení českého jazyka. Veleslavínova činnost sehrála

významnou roli v době národního obrození. Veleslavínovy spisy a Bible kralická se staly vzorem správnosti.

Ve Veleslavínově době je čeština i ostatní „české“ ohroženo vlivem cizí šlechty, diplomatů, umělců a obchodníků, shromážděných kolem císaře Rudolfa II. Česká šlechta se jim snaží vyrovnat a opouští české zvyky, mravy i řeč. Veleslavín se proto snažil o co největší uplatnění češtiny v literatuře.

Z Veleslavínovy dílny vyšly čtyři slovníky: *Dictionarium linguae latinae ex magno Basilii Fabri Thesauro collectum atque concinnatum* - 1579, s českými výklady, *Nomenclator omnium rerum propria nomina tribus linguis latina, bohémica et germanica explicata et pro usu scholarum bohém. editus* (1586), trojjazyčný slovník uspořádaný podle věci a později doplněný slovy řeckými a znovu vydaný v roce 1598 s názvem *Nomenclator quadrilinguis, Silva quadrilinguis* (1598), dvoudílný slovník latinsko-český a česko-latinský s bohatou frazeologií a synonymikou a s řeckými a německými významy, dále pak *Elegantiarum ex M. Tullii Ciceronis epistolis libri tres expositione bohémica illustrati* (1581) kniha frází z Ciceronových dopisů a *Elegantiarum e Plauto et Terentio⁷ libri duo* a soubor sentencí Jiřího Fabricia Kamenického⁸, k nimž připojil pasáže z her Publilia Syra⁹ - 1589, s českým překladem. Díky těmto dílům je Daniel Adam považován za zakladatele moderní české lexikografie.

Druhý tisk, *Dictionarium linguae latinae*, vznikl jako náhrada za nepřehledné slovníky pro studenty. Použil latinsko-německý slovník Basilia Fabra Sorana (1520-1576) a nahradil německá slova českými, a zachoval přehledné abecední uspořádání.

Nomenclator... tribus linguis je latinsko-česko-německý slovník, jeho hlavní nevýhodou bylo nesystematické řazení hesel. V roce 1598 vydal *Nomenclator quadrilinguis* a *Silva quadrilinguis*, latinsko-česko-německo-řecké slovníky, přičemž *Silva* je významnější už svou předmlouvou, v níž Veleslavín obhájí českou řeč, i tím, že se dostala na mezinárodní pole. Předlohou tohoto slovníku byl pětijazyčný (německo-latinsko-řecko-hebrejsko-francouzský) slovník Helfrica Emmelia vydaný ve Štrasburku r.1592. Hesla řadí abecedně a uvádí i synonyma.

⁷ Plautus a Terentius římscí dramatici z 2.století př.n.l..

⁸ Jiří Fabricius Kamenický (1516-1571) německý „korunovaný poeta“ a filolog.

⁹ Publilius Syrus římský dramatik z 1.století př.n.l..

Nomeclator je spíše doplňkem Silvy, protože je uspořádán věcně. Věnoval ho představitelům Kutné hory a zahrnul do něj hornickou terminologii, přičemž zachoval jména těch, kteří názvosloví zapsali.

Veleslavínovy slovníky jsou psány se zřetelem k potřebám škol a studentů. Oběma Elegantiary se zasloužil o obohacení české frazeologie. V letech 1595 a 1597 vydal nové edice dvojjazyčné učebnice českoněmecké.¹⁰

Mravoučné a náboženské spisy

Veleslavín nebyl spokojen s mravním úpadkem a snažil se mládeži postavit mravní ideál. Použil starší český překlad *Isokratova napomenutí Demonikovi* od Václava Píseckého¹¹ z roku 1512, podruhé vydán roku 1558 v Prostějově Kašparem Argem a roku 1586 ho vydal Veleslavín potřetí.

Veleslavínova verze určena především vzdělancům. Vybídl mládež ke ctnostem jako byla rozvaha, statečnost, střídmost, přímost a spravedlnost a odsoudil bezpráví, pokrytectví, sobectví, neupřímnost a rozmařilost.

Pro „náboženské“ spisy z Veleslavínovy dílny je typický historický či zeměpisný nádech, zvláště u *Itinerarium sacrae scripturae, to jest Putování svatých* (1592) a *Vypsání města Jeruzaléma i předměstí jeho* (1592). *Itinerarium* je překlad německého spisu M. Henricha Buntinga¹² o cestách biblických osob a *Vypsání* popisuje Jeruzalém v souvislosti se životem Krista podle nizozemského biblisty Christiana Adrichomia.

K dalším moralizujícím spisům patří *Hospodář* (1587) a *Čelední ďábel* (1586). *Hospodář* vznikl spojením traktátů Jana Brtvína z Plaoskovic a Mikuláše Černobýla – oba jsou návody vedení hospodářství, byl pravděpodobně dílem na objednávku Jana Labounského z Labuně a Veleslavín k němu připojil Husův *Traktát o odúmrtí*. *Čelední ďábel* vychází z německého spisu Petra Glasera a je určen čeládce. Kniha poučuje jak vykonávat službu, jak se chovat atd. a byla vydána znovu Janem Hýblem r.1834 a Josefem Votýpkou r. 1843.

¹⁰ Předtím vytištěna r.1540 Bartolomějem Netolickým a 1564 moravským tiskařem Janem Güntherem, autorem této učebnice byl Ondřej Klatovský z Dalmanhorstu (1504-1551).

¹¹ Učitel pražské university a znalec řečtiny a řecké kultury, vychovatel syna Řehoře Hrubého z Jelení Zikmunda, s nímž se odešel do Itálie, odtud poslal první překlad do češtiny Isokratova napomenutí.

¹² M. Henrich Bunting byl luteránský farář.

Veleslavín se věnoval i „morovým ranám“ v pracích: „*Krátké naučení, kterak se lidé pobožní v čas moru dávají mají, buďto že by z nakaženého povětrí ujíti, aneb s jinými v něm zuostati chtěli*“ a „*Rozmlouvání o moru, v kterémž se tyto dvě otázky vysvětlují: jest-li mor neduh nakažující a také-li a pokud člověk pobožný před nakažením morním ujíti může*“. Oba jsou nepůvodní, ale opatřeny předmluvami Veleslavína a Jana Kocína z Kocinětu, které zdůrazňovaly nutnost rovnosti mezi lidmi a vzájemné pomoci.

Ke konci 16.století se rozšířila pověra o konci světa, jejím odrazem jsou i spisy: *Manual* („Rukověť“) a *Soliloquia* („Samotné rozmlouvání duše“)¹³ z roku 1583, *Jezus Syrach* (1586,1597), *Modlitby nábožné a křesťanské* (1586), *Pravidla křesťanského života* (1587), *Tabule neb obraz sedmi zlých a sedmi dobrých věcí* (1588), *Výklad na Věřím* (1588, 1592), *Postila dítek* (1589), *Štít víry pravé* (1591), *Providentia Dei, O řízení a opatrování božském* (1592), *Historia o křesťanském odjítí z tohoto světa* (1593), *Soliloquia* od luteránského kazatele Martina Mollera (1593) a *Epištoly a evangelia nedělní i sváteční* (1597).

Lékařská díla

Veleslavín opomíjel beletristickou literaturu, protože ji považoval za podřadnou, místo toho se zaměřil na knihy které považoval za potřebné nebo alespoň užitečné. Výčet jeho nejdůležitějších děl ukončím soupisem některých jeho lékařských tisků. Spolu s Adamem Huberem z Rysenpachu přeložil spisy: Pietro Andrey Matthioli *Herbář aneb bylinář* (1596), *Regiment zdraví* (1587, De conservanda valetudine liber – Kniha o zachování zdraví od Jindřicha z Rantzova), *Apatéka domácí* (1595, z německé verze Matthioliho herbáře). V neposlední řadě též *Správy a potěšování nemocných* (1615), který začal Veleslavín překládat, ale dokončil jej a vydal jeho syn Samuel.

¹³ Díla připisovaná Augustinovi Aureliovi.

2. Politia Historica Mistra Daniele Adama z Veleslavína

Politia Historica¹⁴ je nejstarší ze samostatných Veleslavínových překladů. Vydal ji v červenci roku 1584 pod názvem: *Politia historica. O vrchnostech a správčích světských. Knihy patery. V nichž se obsahují mnohá užitečná naučení, jakby se království, knížectví, země, obec i města buďto v času pokoje aneb války, pobožně, šlechtěně, chvalitebně a užitečně řídit a spravovat mohla: sebraná z mnohých starých i nových, řeckých, latinských, českých i německých historií a spisův moudrých lidí o správě světské. Nyní pak v nově ku poctivosti všech dobrých, ctných a šlechtitných vrchností, správčův, soudcův, panův a úředníkův zemských i městských, slavného a dalece rozmnoženého národu slovanského, z jazyku latinského a německého v český, jakž nejvlastněji býti mohlo, přeložená a vůbec vydaná, pilností, prací a nákladem M.Daniele Adama z Veleslavína. Vytištěno v Starém městě pražském, léta páně M.D.XXCIV.*

Práce o rozsahu 778 stran je připsána Vilému z Rožmberka, Ladislavovi st. z Lobkovic, Jiřímu z Lobkovic, Janu st. z Valdštejna, Jiřímu Bořitovi z Martinic, Joachimůvi Novohradskému z Kolovrat, Michalu Španovskému z Lisova, Burianovi Trčkovu z Lípy, Janu Vchynskému z Vchynic, Albrechtu Kapounovi ze Svojkova a Vilému st. z Malovic.

Politia není původní prací, ale je překladem z německo-latinského Regentenbuchu¹⁵ Jiřího Lauterbecka.¹⁶ Nápad přeložit Regentenbuch přišel od rytíře Viléma st. z Malovic a na Butovicích, nejvyššího berníka království Českého, který postrádal „příručku“ k obecní správě i veřejnému životu. Podporoval Veleslavína a usnadnil tisk značnou finanční částkou. Z vděčnosti mu Veleslavín věnoval třetí knihu Politie ve zvláštní předmluvě.

Obsah Regentenbuchu Veleslavín plně přeložil, a někdy až příliš přesně („kážeň mezi námi Němci zahynula“). Rovněž se za pomoci „jiných učených mužův a dobrých

¹⁴ Truhlář Antonín, *Politia historica M. Daniele Adama z Veleslavína*, Časopis Musea království českého 59, 1885, s. 346-365.

¹⁵ Regentenbuch – byl nejoblíbenější ze spisů Dr. Jiřího Lauterbecka, byl poprvé vydán r.1556 a věnovaný hrabatům z Mansfeldu, dílo bylo vydáno několikrát a pokaždé rozšířeno.

¹⁶ Jiří (Georg) Lauterbeck, německý právník a humanista, několik let byl kancléřem hrabat z Mansfeldu a pár let před svou smrtí (1578) se stal radou brandenburských markrabí v Kuhnbachu.

přátel svých¹⁷ zasloužil o značné rozšíření o výběr latinských, německých i českých spisů, mnohdy rozsáhlých, buď jako doplňků nebo samostatných vložek. Z nejrozsáhlejších jsou:

1. *Historia o volení a korunování císaře Karla pátého, sepsaná v řeči latinské od Filipa Melanthona, a nyní v jazyk český přeložená.* (kapitola XVII., kniha I.)
2. *O volení a přijímání knížete korutanského.* Výňatek z Münstrový Kosmografie, upravený Zikmundem z Půchova. (kapitola XVIII., kniha I.)
3. *Historia, kterak jsou se Švejcaři za příčinou ukrutenství hejtmánů v svobodu uvedli.* Ze Švýcarské kroniky. (kapitola XII., kniha II.)
4. *Předmluva k pobožnému, křesťanskému a víry i vlasti své milovanému čtenáři: v níž se obsahuje naučení aneb rada jednoho slavného, vznešeného a zkušeného muže o tom: kterak by tažení a válka proti úhlavnímu nepříteli Turku, pro obhájení náboženství, hrdel i statkův, předsevzata býti měla.* Překlad traktátu Augeria Gislenia z Busbeku od Jana Kocína. Samostatná vložka před třetí knihou.
5. *Praecepta gerendae rei publica. Velmi užitečná a potřebná naučení všechněm správcům a radním panům měst a obcí, z knihy Plutarchovy, kterouž psal k nějakému Menemacovi, krátce sebraná, a v jazyk český, pokudž býti mohl, pro obecný užitek a poctivost stavu městského v království českém přeložená.* J.K. z K. Překlad Jana Kocína, opět samostatná vložka před čtvrtou knihou.
6. *Oratio M.Catonis pro lege Oppis.* Překlad z Livia. (kapitola XII., kniha IV.)
7. *Traktát o tázaní aneb právu útrpném, kterak se při tom soudce zachovati má, tak aby ani příliš mnoho, ani příliš málo neučinil: z doktorův a učitelův práv vytažený a v jazyku německém vydaný, nyní pak v nově pro obecný užitek a ku poctivosti všech soudcův a rychtářů, v městech a městečkách království Českého, do češtiny s pilností přeložený.* Dodatek k Regentenbuchu, upravené spisy Guidona de Susaria a Pavla Grillanda Kastilského. Samostatný dodatek na konci knihy.

K tomu přináležejí tři Veleslavínovy původní předmluvy: první na počátku práce dříve zmíněné věnování a výklad o politickém umění, druhá u třetí knihy věnovaná Vilému st. z Malovic o pravé urozenosti a třetí před knihou čtvrtou „Slovní

¹⁷ Především Jana Kocína z Kocínětu.

a mnohovzáctné poctivosti panům purgmistrům a radám, Starého, Nového a Menšího tří slavných Měst Pražských: slovutným, moudrým a opatrným pánům, šechmistru, purgmistrům a radám Měst, Hory Kutny, Žatče, Hradce Králové nad Labem, Litoměřic, Luna, Domažlic a Písku, etc. v slavném Království Českém“ o správě městských obcí.

Drobnější přídatky jsou však mnohem častější. Patří mezi ně citáty z bible, příklady z historie i ze života, poznámky týkající se Českého království (např.: o Libuši, o Ferdinandovi I., o původu slova „čtverák“, poznámka o Husovi a mnohé další).

Veleslavín zachoval osnovu Regentenbuchu, tedy pět knih o určitém počtu kapitol. Ovšem na konci první knihy připojil dvě kapitoly (XVII. a XVIII.) a ke druhé knize připojil řeč filozofa Musonia, která je v originálu na konci. Dále pak připsal rejstřík a marginálie, shrnující obsah textu.

Název každé knihy je složený ze dvou částí: První společný všem knihám: *O vrchnostech a správcích světských* a druhou doplňující její obsah:

- I. *O regimentu, správě a ouřadech, nejslavnějšího a nejnepřemoženějšího města římského*, o osmnácti kapitolách.
- II. *Jakými ctnostmi králové, knížata, páni a jiné vrchnosti ozdobeni býti mají*, o osmnácti kapitolách.
- III. *O boji, o správě válečné a rozličném běhu vojenském*, sedmnáct kapitol.
- IV. *O regimentu a správě obcí a měst, kterak by ta a na jaký způsob měla a mohla nejlépe nařízena býti*, dvacet jedna kapitol.
- V. *O soudcích a jejich povinnostech*, o deseti kapitolách.

První kniha je zároveň jakýmsi úvodem k celé práci. Rozebírá způsoby světské správy a dochází k závěru, že pro řízení zemí a říší je nejlepší vládou monarchie a pro města aristokracie, a odsuzuje tyranii a demokracii. Uznává čtyři velké monarchie – asyrská, perská, řecká a římská, která přešla na Němce. V každé monarchii je panovník zástupcem světské moci a jeho úřad je daný bohem, ale i pro něho platí boží zákony. Za jejich porušení musí být člověk potrestán tím více, čím větší má moc.

Celý text je prokládán příklady a citáty významných mužů historie. Velmi zajímavá je „historie o legacích“ sestavená z dvanácti příběhů, hlavním cílem je spíše mravní poučení než vědecká přesnost.

Pro pochopení současníky přeložil/převvedl Veleslavín tehdejší názvy na současné: např. konsul – purkmistr, praetor – rychtář, tribun – čtvrtní hejtman, pontifik – biskup, quaestor – rentmistr, aedil – paumistr, liktor – lokaj atd.

Druhá kniha pojednává o vlastnostech dobré vrchnosti. Dobrý správce má být bohabojný, spravedlivý, pečlivý, opatrný v jednání, spořádaný atd., aby byl dobrým vzorem poddaným, má ignorovat nevděk a protivenství. Naopak má odsuzovat válku, vyvarovat se jakékoli nestřídmosti. Má milovat vědy, umění a knihy, řídit se zákony, být spravedlivý, milostivý a dobrotivý. Tato část je proložena mnohými příklady z historie, z nichž nejzajímavější jsou vpisky týkající se české situace ve Veleslavinově době.

Obsahem *třetí knihy* jsou vojenské záležitosti. Odsouzení války z lehkomyšlnosti nebo chamtivosti, připouští pouze válku z přinucení, v níž má dobrá vrchnost dbát na čest, dané slovo, kázeň i milosrdenství, smlouvy uzavírat po důkladné rozvaze, každý krok řádně uvážit.

V této knize se nachází krom drobných vsuvek i pět rozsáhlých vsuvek a to: Výprava Xerxova do Hellady (dle Herodota), Dobyetí Konstantinopole od Turků (Filip Melanchton), Válka Lacedaemoňanů s Thebany (Xenofob), Popis sjezdu císaře Fridricha III. s knížetem Karlem Burgundským v Trieru (Agrikola) a Rozbroj občanský v Karthagině (Polybius). Dále zde najdeme podrobné líčení tehdejších poměrů ve vojsku. Dočteme se například, že rozbroje jsou jistou cestou do pekel, vojáci jsou prý natolik suroví a hrubí, že se podobají čertům více než pohané a Turci. Kniha se zabývá i podrobnostmi z vojenské služby, Veleslavin však použil německé názvosloví, v lepším případě počeštěné (kregsher, ceigpísař, prenimistr, šancmistr...).

Čtvrtá kniha rozebírá veřejný život a správu obcí a měst. Zdůrazňuje, že města potřebují stálý právní řád k dobrému chodu. Rovněž je nutno se zbavovat podezřelých osob, především povalečů, tuláků, hýřilů a podvodníků. Do vyšších úřadů je nutné dosazovat dobré a spravedlivé muže, kteří by věnovali patřičnou pozornost výchově mládeže, ochraně sirotků a vdov, zaopatření chudých, potírání přílišné pýchy a rozmařilosti, vymícení lichvy a dohledu nad mírami a váhami, podpoře řemesel atd. Dále upozorňuje na důležitost svornosti mezi lidmi, poddanými a vrchností. Poddaní jsou vrchnosti povinováni poslušností, ovšem jen ve věcech rozumných.

Tato kniha je důležitým svědectvím o poměrech tehdejšího společenského i kulturního života. Zajímavé jsou kapitoly, v nichž autor varuje před přijímáním cizí módy v odívání, mravů, jazyka, což by mohlo vést ke ztrátě „češtví“, „aby...Čech nebyl tak vzácný a tak divný...jako jelen se zlatými rohy“, nebo upozorňuje na hýřilství a lichvu, na nevychovanou mládež, na libovolné vykládání práva či podivné způsoby voleb aj.

V této části je méně historických vsuvek, zato však přibyla žaloba attického řečníka Lykurga na Leokrata pro velezradu a Katonova řeč proti přepychu žen, dle Livia.

Pátá kniha se zabývá soudnictvím, vlastnostmi správného soudce a jeho povinnostmi. Předkládá názor, že není bezpečné svěřovat souzení jednomu člověku. Zdůrazňuje potřebu opatrnosti ve sporech týkajících se měst, obcí a korporací a v hrdelních záležitostech, přičemž dokládá mnohými příklady ze starověku.

Tato kniha poskytuje odraz tehdejšího soudnictví a upozorňuje na jeho chyby, např. zneužívání mučitel, nerozvážené popravky, závažné omyly, dále pak úplatnost, krutost a nadřívání a mnohé další.

Nejrozsáhlejším doplňkem *Politie* je popis událostí okolo korunovace Karla V. na římského císaře, upravený Melanchtonem. Mezi samostatné vložky patří „Předmluva o tažení proti Turkům“, upravená Janem Kocínem, pojednávající mimo jiné i prostředcích proti Turkům. Dále Kocínův překlad Plutarchova „Naučení správců“, jehož edice je součástí této práce. Obsahuje dvacet hlav o povinnostech správců. A třetí vložka je „Traktát o právu útrpném“. Shrnuje správný postup soudce při „trápení zlých a podezřelých lidí“.

Politia Historica je především dílo historické a naučné, odsuzující padlé mravy. Ve Veleslavínových dodatcích a vsuvkách můžeme narazit na názory, které odporují vlastnímu textu *Politie*, např. odsouzení války nebo v názoru na nižší stavy. Mezi zápory patří nenávisť k Židům, odsuzování katolictví, pohrdání řeholnictvem.

Co se pramenů k *Regentenbuchu* týče, jedná se především o klasickou latinskou a řeckou literaturu, jednak proto, že byla tehdy módní, jednak proto, že byla Lauterbeckovou zálibou. Mezi šedesáti starověkými autory zabírají čelní místa Platon, Plutarchos, Aristoteles a Cicero, dále pak Herodotos, Lykurga, Polibius, Stobaius, Xenofob, Homer, Seneka, Vergilius, Livius a mnoho dalších.

Dalším významným pramenem byla samozřejmě Bible. Z novějších autorů například Agrikola, Melanchton a především Erasmus Rotterdamský

Politia Historica byla významným, váženým a čteným dílem. Roku 1606 ji podruhé vydal Jonata Bohutský ze Starého města Pražského v téměř nezměněné podobě. Ovšem vynechal erby těch, kteří byly v původním vydání, věnoval ji Vilému Slavatovi z Chlumu a Křištofu Harantovi z Polžic a upravil pravopis (např. místo ou tiskne ů).

Na závěr je nutno zmínit, že *Politia Historica* neunikla cenzuře a pro některé „nevhodné“ pasáže se ocitla v Koniášově Klíči a Indexu knih bludem nakažených, ale napravitelných a 36 pasáží mělo být opraveno nebo zničeno.

Praecepta gerendae rei publicae

Praecepta je samostatnou vložkou tisku, která se v Lauterbeckově *Regentenbuchu* nevyskytuje. Je překladem Plutarchova naučení pro správce obcí a měst v překladu Jana Kocína z Kocinétu. Jedná se o příručku jak správně řídit a spravovat obec a město. Hned z počátku zmiňuje potřebu, ba přímo nutnost takové příručky, návodu. Tato část je včetně předmluvy edičně zpřístupněna v příloze.

Tato kapitola je rozdělena do dvaceti hlav označených římskou číslicí v marginální poznámce. Přikládám malé shrnutí:

- I. K správě je nutné přistupovat opatrně a s rozmyslem, aby se předešlo velkým chybám. V této části autor kritizuje skutečnost, že se do úřadů derou zahálčiví lidé, pro vážnost, „lehkost“ a zisk. Protože považují obecný úřad za hru, ale správa obce „se podobá plavení se na hlubokém moři“. Chtějí dosáhnout úcty, ale místo toho se dočkají výsměchu za svou neschopnost, ale poctivá správa je „věc šlechetná a pracná“.
- II. Správce má znát povahu lidu, kterému slouží. Není možné měnit mravy lidu znenadání, ale má se tak činit po vzoru pití vína, nejprve pozvolna. Do úřadu má být povolán pouze člověk těšící se důvěry a vážnosti. Má respektovat zvyky a mravy lidu (není nutné se jimi i řídit) a vědět, co je těší, aby mohl lid vést dobře a napravit nepřístojnosti. Musí se vyvarovat pochlebovníků, kteří „podobni ptáčníkům“ sladce zpívají, avšak připraveni kdykoli podvést.
- III. Správce má být příkladem, i když člověk nemůže žít bez hříchu. Autor uvádí příklady Themistocla a Pericla. Dále uvádí, že obci je, stejně jako „divokému zvířeti, nasadit uzdu“. Upozorňuje na zvyk lidí, všímat si každé drobnosti (jako je drbání se na hlavě nebo ošklivost), kterou by mohli použít proti správci. Příklady Alcibiada, Cimona, Scipia a dalších. Vyzdvihuje důležitost dobrého člověka, protože radu od zlého málokdo přijme.
- IV. Výmluvnost je nutností pro každého správce, bez ní nic nesvede. Řeč má být uctivá a vážná.

- V. Dvě cesty k dojití městských úřadů. 1. cesta kratší, ale nebezpečná skrze velkou vážnost a hrdinské skutky, této slávě prý ani závist neškodí. Uvádí se zde Legací k králům a knížatům. Dobrý správce se má zastávat chudých a svobod obce a mít na vědomí, že obecný lid se „mstí na původu křivdy“. 2.cesta je delší, ale bezpečnější. Mladí se mají přidržet starých a růst s jejich mocí a opatrností, učit se od nich, ale nemají si přisvojovat jejich cti a zásluhy. K dosažení úřadu je mnohdy nutno mít přátele. Samolibí lidé mají být od úřadu drženi dále.
- VI. Správce musí být rozvážený. Není špatné v drobných věcech ustoupit přátelům nebo jim pomoci ke zbohatnutí, ale právo a spravedlnost musí zůstat zachována. Za pomocníky si má správce volit dobré lidi. V těžkých věcech se má radit s přáteli. Nemá chválit sám sebe.
- VII. Správce má zapomenout na všechna nepřátelství.
- VIII. (IIX.) Správce nemá pohrdat žádnou činností, ale nemá zastávat všechny náraz, místo toho si má najít spolehlivé úředníky. Autor upozornil, že obec má ve zvyku špatně posuzovat své správce, ale tam kde není žádá vážnost, měl by raději odejít. U přímluv má správce postupovat opatrně a uvážlivě.
- IX. Správce má mít na paměti, že vládne jiným, ale i jemu někdo vládne. Má dbát instrukcí nadřízených. Následování příkladů předků a jejich skutků může vést ke špatnému konci.
- X. Správce by měl mít přátele u dvora, ale vrchnosti příliš nedonášet, aneb „co se doma uvaří snědno doma býti má“. Má se zastávat svého města či obce, a přijde-li zlo, má trpět s ním.
- XI. Správcové by mezi sebou měli zachovávat svornost. Město stojí moudrou správou a poslušností měšťanů a trpělivost je ctnost.
- XII. Měšťané jsou povinni v případě nutnosti napomenout správce a být mu nápomocni. Není vhodné se plést do záležitostí úřadu někoho jiného.
- XIII. Správce se má vyvarovat křivd, málo promíjet a mnoho trestat, ale nebýt příliš tvrdý. Trestání se zpožděním nemá valný význam. Měl by čas od času podarovat lid z obecní pokladny – např. při obecných kratochvích.
- XIV. Správce by měl být v důležitých věcech velmi opatrný. Má mít pomocníky věrné, rozumné, moudré, mírné a pokojné a nač sám nestačí má přenechat povolanějšímu.

- XV. Správce nemá být lakomý ani úplatný. Žádat především čest a slávu obci neprospívá.
- XVI. Správce by neměl žádat marnou chválu a nemarnou přijímat se skromností. Důvěra je příčinou mnoha dobrých věcí, ale nesmí se stát slepou hloupostí. Nedůvěra působí mnoho zlého. Chvála vycházející z omylu je nestálá.
- XVII. Správce nemá být neužilý ani skoupý. Měl by vzít na vědomí, že je „ohavnější bohatý skupek než chudý zloděj“. Má se vyvarovat nepotřebných výdajů.
- XVIII. Správce se nemá stydět za svou chudobu, nejdůležitější je být čestný.
- XIX. Správce nemá být hrdý a prchlivý, ale přívětivý. Rovná sváry mezi přáteli, a nebohatne na úkor jiných. „Život správce není rozkoš, ale práce“.
- XX. Správce má držet měšťany ve svornosti, aby zabránil bouřím. Má se starat i o chatrná místa, neboť jsou mnohdy příčinou neštěstí (požáry, nemoci...). Hledět si i malých věcí, protože mohou být důležité pro věci velké. Tato hlava obsahuje i návod jak se chovat u soudu.

Dodatek obsahuje malý úvod k Plutarchovu dílu Politicus. Kritiku toho, že se Češi nechtějí učit od jiných národů. Vyzdvihuje norimberské a řecké právo. Historie je zrcadlem lidských skutků, proto by měli správci znát minulé úspěchy i chyby, aby mohli lépe spravovat své obce a města.

Závěr

Zaměřila jsem se především na spis *Politia Historica* a jeho část o rozsahu 28 stran jsem zde editovala. Součástí je ediční poznámka a vysvětlivky některých výrazů.

V první kapitole jsem věnovala významnému českému tiskaři Danieli Adamu z Veleslavína a jeho tiskařské činnosti, ve druhé spisu *Politia Historica* a především editované části obsahující Veleslavínovu předmluvu ke čtvrté knize a Plutarchovo naučení správcům obcí a měst v překladu Jana Kocína z Kocinětu.

Práce vznikla z popudu rytíře Viléma st. z Malovic a na Bučovicích překladem *Regentenbuchu* Jiřího Lauterbecka. Obsahem tohoto tisku jsou v první řadě obecné rady k veřejné správě, proložené různými vpiskami, doplňky a četnými příklady z historie. *Politia historica* je důležitým náhledem na veřejnou správu i soukromý život v 16. století.

Zpracovala jsem jen malou část této významné knihy, dalším částem bych se chtěla věnovat v rámci magisterského studia.

Použitá literatura a prameny

Nevydané prameny

Státní okresní archiv Jihlava, tzv. Telčská knihovna, sign. D 631.

Vydané prameny

Kořínek, Jan, *Staré paměti kutnohorské*. Praha 2000.

Literatura

Bidlo, Jaroslav, *První a druhé vydání Veleslavínova „Kalendáře historického“*, Časopis Společnosti přátel starožitností českých v Praze 1895, s.25-28, 45-49.

Bohatcová, Mirjam – Hejnic, Josef, *O vydavatelské činnosti veleslavínské tiskárny (1578-1620)*, Folia Historica Bohemica 9, 1985, s. 291-388.;

Bohatcová, Mirjam, *Bibliografie a dějiny knihtisku*, In. Sborník Národního muzea 16, č.4, Praha1971.

Bohatcová, Mirjam, *Česká kniha a svět*, Praha 1973.

Bohatcová, Mirjam, *Česká kniha v proměnách staletí*, Praha 1990.

Černá Marie L., *Stručné dějiny knihtisku*, Praha 1948.

Horák, František, *Česká kniha v minulosti a její výzdoba*, Praha 1948.

Horák, František, *Pět staletí českého knihtisku*, Praha 1968.

Hovorka, Josef, *Daniel Adam z Veleslavína a jeho doba*. Památník Danieli Adamovi z Veleslavína, Praha 1899.

Jílek, František, *M. Daniel Adam z Veleslavína*, Přerov 1947.

Kopecký, Milan, *Daniel Adam z Veleslavína*, Praha 1962.

Kopecký, Milan, *K dosavadnímu bádání o Veleslavínovi*, Sborník prací filosofické fakulty brněnské university D8, 1961.

Novák, Jan Václav, *O slovníkářských pracích Daniela Adama z Veleslavína*, ČČM 1885, s. 333-346, 556-563.

Pešek, Jiří, *Melantrišská pozůstalost z roku 1586*, Documenta Pragensia I, Praha 1980, s.77-102.

Pešek, Jiří, *Měšťanská vzdělanost a kultura v předbělohorských Čechách 1547-1620 (Všední dny kulturního života)*, Praha 1993.

Pešek, Jiří, *Tiskárna a sklad Mistra Daniele Adama z Veleslavína*, Zprávy Archivu Univerzity Karlovy 4, 1982, s. 64-79.

- Procházka, František Faustin, *Vejtah z Kroniky Moskevské*, Praha 1789.
- Procházka, František Faustin, *Vejtah z Regimentu zdraví*, Praha 1786.
- Rachlík, František, *Jiří Melantrich Rožďalovský z Aventýnu. Jeho život, dílo a poměry knihtisku v 16. století*, Praha 1930.
- Rozum, Jan Václav (ed.), *M. Daniele Adama z Veleslavína práce původní*, Praha 1853.
- Rozum, Jan Václav (ed.), *M. Daniele Adama z Veleslavína překlady v ukázkách*, Praha 1855.
- Rozum, Jan Václav (ed.), *Xenofona Cyropaedie*, Praha 1856.
- Rybička, Antonín, *Melantrichové z Aventina a tiskárna jejich. Pomůcka k dějepisu literatury a typografie domácí*, ČČM 39, 1865, s. 123-142, 209-221.
- Stáhlík, Josef, *Neznámý list Daniele Adama z Veleslavína*, LF 1923, s.331-333.
- Šimeček, Zdeněk, *K problematice knižního obchodu na sklonku 15. a v 16. století*, In: *Knihtisk v Brně a na Moravě (Sborník)*, Brno 1987, s. 148-160.
- Teute, Josef (ed.), *M. Daniela Adama z Veleslavína Historický kalendář*, Praha 1920.
- Tobolka, Zdeněk V., *Kniha, její vznik, vývoj a rozbor*, Praha 1949.
- Truhlář, Antonín, *Politia historica M. Daniele Adama z Veleslavína*, Časopis Musea království českého 59, 1885, s. 346-365.
- Volf, Josef, *Dějiny českého knihtisku do roku 1848*, Praha 1926.
- Zíbrt, Čeněk, *K třístému výročí smrti Daniele Adama z Veleslavína*, Světozor 1899, s. 559-560, 579-583.

Ediční poznámka

Součástí edice je předmluva k Naučení Plutarchovu (strany 489.-492.) a samotné Naučení (strany 493.-516.). Na každé straně je v záhlaví číslo strany, coby řadová číslovka, které v zde uvádím v marginálních poznámkách u příslušné řádky, a text – v předmluvě „Předmluva“, v Naučení se liší sudé a liché. Každá sudá stránka nese záhlaví „Naučení Plutarchovo“ a každá lichá „Správcům Obcí a měst“. Slova byla rozdělena na konci řádku vlevo „sešikmeným“ =. Na konci stránek byly vytištěny 2-3 slabiky ze začátku strany následující.

Text byl transkribován. Velká písmena na začátku slov byla opravena dle dnešních pravidel českého pravopisu (dále jen PČP), s výjimkou slov Písmo a Bůh. Slova psaná cele velkými písmeny, např. POLITIA HISTORICA, byla ponechána v původním stavu. Některá jména byla tištěna antikvou, např. Democlidias, Cato, Platon a mnohé další, v edici nejsou označeny. Slova a věty tištěné kurzívou byla kurzívou označena i zde.

Zdvojená písmena, např. ff – ffdrovníkuom, byla zjednodušena. Zdvojení ponecháno pouze ve slovně summa a tam, kde souhlasí s dnešními PČP.

Nejvíce změn se týkalo hlásek. Písmena i/y byla zaměněna dle moderních PČP, včetně cizích názvů a jmen (Beocye > Beocie, Geryones > Geriones). Hlásky i/y/j/g byly zaměňovány podle významu (gest > jest, jakož > jakož, historij > historii, třij > tři apod.). Předpona s- změněna na z- dle PČP, např. spu SOBEM > zpu SOBEM. Dále bylo zaměněno ŝ, ss > š (gessto > ješto), w > v (wšak > však), na začátku slova v > u, ú podle smyslu (učinil, úmysl), Rž, rž > Ř, ř (Ržímanuov > Římanuov), Cz, cz > Č, č (Czeské > České), p > b ve slovech panket a paumistr > banket, baumistr, zě > že. Ojedinelé případy tvořila slova ziadost > žádost, sskřivan > skřivan a sjermy > šermy. Také slova, v nichž se nachází skupina -ej- ve smyslu dnešního -ý- (včetně kolísání smejšlejí/smýšleti) a písmeno -ú- uprostřed slova, kde bychom dnes napsali ou nebo ů (nejsúce), byla ponechána v původním stavu.

Dobové skupiny hlásek byly ponechány např. nětco, vzáctný, nepohnutedlný, včetně kolísání(něco, vzácný). Skupina samohlásek au byla přepsána jako ou všude, kde to dávalo smysl, např. auředník > ouředník, mohau > mohou, ale naučení. Kolísání ou a ů (vůbec, vuobec, stavuom, stavům)v textu zůstalo ponecháno.

Délka i měkkost hlásek byla upravena podle dnešních PČP (podlé > podle, líbost > libost, odpověď > odpověď – u všech těchto slov docházelo i ke kolísání). Spřežky

vtom, pakliby byly rozděleny na v tom a pak-li by. Slova jako jestliželi byla rozdělena jestliže-li. Spřežka Æ, æ je přepsána jako AE, ae.

Cizí slova zůstala ponechána v původním stavu, s výjimkou výše zmíněných.

Na několika místech v knize je použito výrazu přátely, což je dobová verze dnešního slova přítele.

V textu je možné narazit na zkratky typu jt', to' nebo České°, takové byly přepsány jako j[es]t, to[m] a České[h]o apod.

Otázka interpunkce byla vyřešena následovně: v textu se nacházejí, kromě teček, též lomítka /, a dvojtečky : pravděpodobně ve funkci čárek a středníků, lomítka byla nahrazena čárkami, dvojtečky zůstaly ponechány. Za dvojtečkami bylo ponecháno kolísání malých a velkých písmen

Marginální poznámky jsou psány po okrajích, stejně jako v knize a vystihují důležité myšlenky z textu. Na chyby v tisku je upozorněno v poznámkách pod čarou. Vysvětlivky některých pojmů jsou sepsány před samotným textem edice, s výjimkou slov, která se příliš rozcházejí s dnešní mluvou – např. přátely, medle, nedadí, ty se rovněž nacházejí v poznámkách pod čarou. Jedna marginální poznámka na straně 501 v originále je částečně nečitelná, místo je označeno špičatými závorkami<...>, pravděpodobně se jedná o slovo ve smyslu pohana, pomluva.

Za edicí je umístěna pro ukázkou první strana Praecepta gerendae rei publica.

Vysvětlivky některých výrazů

fedrovati	podporovat
vedle	podle
mandát	příkaz
zmordovati	zavraždit
orator	řečník
pojítí	pojmout, vzít
puntovati	spolčovat
rathauz	radnice
fedrovník	podporovatel
impresorský	tiskařský
pitevna	pitka, hospoda
regiment	vláda, správa
kvas	hostina
soběhrdové	samolíbí lidé
rozšafnost	uvážlivost
frejírka	záletnice

Slovutné a mnohovzáctné poctivosti panům purgmistrům a radám, Starého, Nového a Menšího tří slavných Měst Pražských: Slovuťným, moudrým a opatrným pánům, šechmistru, purgmistrům a radám Měst, Hory Kutny, Žatče, Hradce Králové nad Labem, Litoměřic, Luna, Domažlic a Písku, etc. v slavném Království Českém:

Panům a ochráncům sobě laskavé příznivý, Krajanům a přátelům obzvláštně milým.

Jest téměř každému vuobec vědomé, jak za našich časův nejednou na to bylo nakupováno, kudy by nějaký lepší regiment v stav městský království České[h]o, a zvláště do měst Pražských, kteráž jsou od starodávna metropolis všeho Království, a stolice králův českých, uveden býti mohl. Za kteroužto příčinou i některá neřízení se o tom činila: ale ta netoliko žádné platnosti nepřinášela, nýbrž což se na oko spatřilo, místo nového řádu mnoho neřádův povstávalo. Domnívali se mnozí, že by to správci městskými scházelo, a dávalo se jejich nerozšafností a nedbálností, ale již v prodlouženějším času sám skutek to ukázal, že vrchnosti a správcové měst nemají té moci, aby takovým neřádům odolali, a je vypleniti mohli. Odkudž se zrodilo přísloví, že města Pražská (jichž v správě i jiná města v království tomto navětším díle následují) samým neřádem stojí, a jakž v nich řád býti počne, že ihned zahynouti musejí. Potvrzují toho někteří naši spoluměšťané, kteříž od jinud přišedše a městské právo sobě vyzebravše, vysoce vychvalují správu panův Normerčanův, a však praví že raději bydleti budou v pražském neřádu, nežli v normberském řádu. I co tedy divného, že se nám cizí národové posmívají, poněvadž sami měšťané tak lehkomyšlně o sobě smejšlejí, a nevážně mluví. Ale takové bylo by hodné strestati, a do řádu poslati, aby mezi námi příčinou neřádu nebývali. Neb kdož řád ústy chválí a neřádně živ j[es]t, ten více neřád svým obcováním, nežli řád slovy vzdělává.

Spatřujeme to všickni, a odepřítí tomu bychom chtěli nemůžeme, že v městech českých, jak při mladých tak při starých lidech, jsou velicí nezpůsobové a neřádové. Ví se o tom, že jich žádný z vašich milostí neschvaluje, ani za dobré, šlechtné a poctivé nedrží. Nic méně trvající v nich s jinými z samého obyčeje, a tím se vmlouvající, že jsme jich

*Praga Metropolis
Regni Bohemiae.*

Čím to schází, že
v městech řádu není.

Praha neřádem stojí.

Mnozí neřádové
v městech.

nezačali a příčiny k nim nedali, toho jak jsme daleko od pravé městské cesty zabloudili, nespátřueme. Ač jací jsme sama pýcha a nádherost v rozličném oděvu, a skvostnost i zbytečná rozkoš v jídle a pití, svědomí proti nám dává. Nebo není-li to věc městům záhubná, že za samé to černé sklo, jemuž vůbec šmelc říkají, z měst Pražských na dobré stříbrné a zlaté minci, tak veliká summa peněz do Benátek vychází, na kterouž by se některý tisíc vojákův proti nepříteli Turků vychovati mohlo. Mlčím o jiných věcech z hedvábí, stříbra a zlata setkaných, o pití sladkých rozličných, kteráž k nám z dalekých zemí přicházejí, a my je na záhubu svou za drahé peníze kupujeme. Neb tak se nám zdá, že bychom svobodní měšťané nebyli, kdybychom s jinými těch věcí neužívali, sami sebe nechudili, a cizích národův nebohatili. Odkud pak to jde: z příkladův zlých, kteříž hned zpočátku nebyli, ale taková jim svoboda puštěna, že již netoliko zastaralý obyčej, nýbrž i právo za výmluvu mají. Nebo neřádivé v městech jsou jako neduhové v lidském těle, a jednostejným se téměř způsobem rodí i hojí. A protož dobrý správce, jest jako zkušený lékař v městě, jehož povinnost j[es]t netoliko neřádivy stavovati, a je jako nemoci hojiti: ale i to bedlivě opatrovati, aby všeckni měšťané v mezích povolání svého stáli, a jako v dobrém způsobu zdraví vždycky zůstávali: A jakž se které třebas chatrné znamení neduhu ukáže, zniku mu nedati, a průchodu nemoci až by se zastarala, nedopouštěti. Jest zimnice kterouž lékaři Hecticam jmenují, nám slouti může tajemná a zastaralá: ta sprvu velmi snadná j[es]t k zhojení, ale nesnadná ku poznání: potom když se rozmůže, každý ji pozná, ale těžce kdo zhojí: pročez ji lékaři mezi nezhojitedlnými neduhy pokládají. I poněvadž my při našem stavu městském veliké nezpůsoby a neřádivy spatřujeme, a těch jakž se koli snažíme, ač snažíme-li se, napraviti nemůžeme: co jiného o sobě mysliti máme, než že se v našem těle taková zimnice náramně rozmohla. A protož potřebujeme výborného a zkušeného lékaře, kterýž by v nás přirození jako obnovil, a všecky živly i vlhkosti k náležitě mírnosti přivedl. Pokládá se pak první stupeň povstání z nemoci, když pacient svému lékaři o začátku neduhu, a jak jej v sobě kdy cítí, upřímně oznámí, a potom rady jeho poslouchá. Než o těch ještě jsou Hectiti tak praví, když se v nich ta nemoc nejvíce rozmáhá, že oni tehďáž o své

Skvostnost, pýcha a rozkoš měšťanům záhubná.

490.

Příkladové zlí uvozují neřád do měst.

Neřád jest neduh, správce lékař města.

Neřádivé v městech podobní zastaralé a nezhojitelné zimnici.

První stupeň k zdraví, poznati nemoc.

zdraví a o dobrého lékaře nejméně pečují, ale nejinak sobě počínají, než jakoby se nejlépe na zdraví svém měli. Nacházejí-li se ty povahy při nás čili nic, nechť to každý rozumný uvažuje a soudí, já toho vykládati nechci. Než toho což vůbec známé jest, nezatajím: že vždycky těžší jest neduh těch nemocných, kteříž bolesti necítí, než těch ješto ji cítí. Týmž způsobem vždycky jsou bláznovější, kteříž nejsúce zdají se sobě býti moudří, než ti kteříž znajíce nemoudrost svou s jinými se o ni radí, a moudrosti nabytí usilují. My tedy necítíme-li svých bolestí, a nestaráme-li se o lékaře a zdraví, připodobnění býti můžeme těm nemocným, o nichž takto Hippocrates napsal: Kteříž v těžké nemoci bolesti necítí, a podušku hmatají, peří z ní tahají a smetí zbírají, velmi zle se mají, a není naděje aby živí zůstati měli. A tak není divu že v městech českých tak velicí a zastaralí nezpůsobové nemohou se pojednou napraviti, by se pak hojení těch neduhův sám Aesculapius aneb Hippocrates ujal. Nebo správa obce aneb města není tak chatrné a lehké umění, kteréhož by někdo třeba ze hry dosíci mohl: ale jest umění mezi jinými všemi, vymíně Písma svatá a pravé křesťanství, nejpřednější, nejlepší a nejtěžší, kteréhož lidé od přirození důvtipní, z bedlivého čítání knih a spisův moudrých lidí o správách obcí, z historií, z obcování s muži rozšafnými a v tom umění zběhlými, i z mnohé[h]o zkušenosti a práce, časem s opuštěním svých obchoduov a živností docházejí. To kdyby někteří v stavu městském bedlivě uvažovali, ne tak by se žádostivě na ouřady nutkali, v ně vprošovali, a přímluvy za sebe časem dosti draze vykupovali. Ale co jest to: že žádný v jakkoli nízkém a chatrném řemesle za mistra se nevydává, leč od jiných toho řemesla mistrův za hodného usouzen bude, a mistrovský kus ukáže: v správě města, jak se nejmenší hlas pustí o proměně ouřadův, ihned ti, ješto netoliko manželky, dítek a čeládky v domě, ale ani sebe spraviti neumějí, nejvíce o ouřad stojí, po něm dychtí, a sebe k tomu za nejhodnější soudí: Takoví jakž na radní polštář dosednou, pojednou se ve všech způsobích, v mravích, v chodu, v mluvení, v pohledění proměnění, a jak nad sebou, tak nad dobrými přátely se zapomínají. Jakživi před tím na ouřadě nebyli, málo o tom slychali, nic nečítali, a však jakoby na dně nebylo žádného

Nebezpečný
neduh kteréhož
nemocný necítí.

Správa města jest
vysoké umění,
a odkud se nabývá.

Každý se domnívá že
umí jiné spravovati.

491.

kvasých a v piternách, prokazují. Aristoteles in Politicis napsal, že se dvojí lidé na svět rodí, jedni k správě druhí k poddanosti, a kdež onino vládnou, tito poslouchají, tu že obojím dobře bývá. Ale když ti spravují, kteříž měli poddáni býti, praví že to jest proti přirození, rovně jakoby vozataj koní, rozum libosti poslouchal: Aneb jako by osel po stromích chtěl létat, a ptáci po zemi dole musili čtvermo běhati: a že v tom městě vzdělání obojích ani svornosti žádné býti nemůže.

Dvojí se lidé na svět rodí jedni k správě, druhí k poddanosti.

Že pak všickni vesměs správy městské a ouřaduov žádají, ten blud odtud pochází, že ne všickni onoho s nebe seslaného napomenutí, Nosce te ipsum, Znej sebe sám, poslouchají: pakli je kteří často v ústech mívají, však ho žádný méně jako oni neušetřují. Ale jako první Otec náš Adam nezřízeně žádaje býti Bohem, učiněn jest mizerným hovadem, a měv býti všeho světa pánem, již j[es]t ničemného bláta otrokem: Aneb jako onen mládenec Phaeton, o němž Poetae vypisují, chtěje slunce na voze po nebi voziti, a nemoha bujných koní na uzdě zdržeti, spadl dolův s nebe a bídne zahynul: tak se přihází mnohým mladým, nerozumným a ouřadů žádostivých panům radním, kteříž neumějíce samých sebe spraviti, nebezpečně se o správu jiných pokoušejí, a nejednou na sebe i na město záhubu uvozují. Ale skůro není divu, že v té věci tak velice bloudíme, poněvadž žádného zrcadla, v němž bychom se vzhlédli, a v něm co jsme, a počem stojíme spatřili, předloženého nemáme. My Čechové nevím proč jsme tak buďto nešťastní aneb nedbánliví, že v jazyku našem českém téměř žádných historií a kronik, žádných učených spisův o správách obcí a jiných bězích světa tohoto, z řeči latinské aneb řecké, jako jiní národové přeložených nemáme. Nescházíť jistě tím, že by řeč jazyku slovanského tak neprostranná a nevolná byla, aby se jí užitečné historie i jiné věci vysloviti a vypraviti nemohly, poněvadž i Poláci mnohé řecké a latinské spisy v svém jazyku mají a čtou: Ale že se řídcí na to vydávají, kteříž by jazyk český rozhojňovali, rozšiřovali, a tudy překládaním z cizích jazykův kněh užitečných, potřebných a platných, vlasti své k prospěchu prospívali a sloužili. Mnozí vidouce že práce jest veliká, a potřebuje bedlivé pilnosti, za kterůž však žádné vděčnosti ani hodné odměny od svých krajanův neočekávají, tím odstrašeni jsouce, by chtěli i mohli, nic toho předse neberou, čímž by Národ český zvelebili

Řídcí lidé sami sebe znají.

Čechové málo mají kněh v jazyku své.

Mnozí pro nevděčnost vzdalují se vlasti sloužiti.

a oslavili: nýbrž zanechajíce věci nejpoctivější a nejplatnější, k tem se obchodům a zaměstknáním oddávají, z nichž by jakéž takéž požívení své míti mohli.

Těch a jiných věcí já sám u sebe zdrávě považuje, a to kterak bych prací umění Imressorského, nejplatněji vlasti své posloužiti mohl, obmejšeje, z rady a ponuknutí některých dobrých panův a přátel svých vzal jsem před sebe tuto knihu POLITIAE HISTORICAE, kterůž autor její slavný a vysoce učený muž Jiří Lauterbek, z starých i nových historií, pro obecný užitek a ku poctivosti všech vrchností a správcův sebral, abych ji netoliko v český jazyk náš, jakžkoli s velikou snažností a prací přeložil, a na mnoha místech pěknými příklady z historii rozšířil a rozhojnil: ale také s znamenitým nákladem, nelituje v tom skrovného statečku své[h]o, vůbec vytiskl a vydal. A poněvadž se pak v Čtvrté knize obzvláště mnohá velmi užitečná naučení s pěknými historickými příklady, o dobré a chvalitebné správě obcí a měst obsahují: a Pátá kniha jí o povinnosti dobrých soudcuov následuje, ten poslední díl práce mé předně vaším milostem slovutné a mnoho vzáctné poctivosti páni Pražané všech tří měst Pražských za vlastní oddati a připsati jsem umínil. Nebo v Městech Pražských jsem zrozen, vychován a vyučen, obydlí své a živnůstku pod laskavou ochrnou a právou vaších milostí mám, a míti za další čas do vuole Pána Boha všemohoucího míním, kdež se i tato kniha v jazyku českém zrodila. Pročež slušně a spravedlivě byl jsem tím povinen, abych ji předně vaším milostem, jakožto správcům nejmilejší vlasti své, a ochráncům svým i literního umění milovníkuom a fedrovníkuom oddal, v té duověrnosti a naději, že takové ohlášení uctivé šetrnosti mé, jakožto jednoho spoluměštěnína a obyvatele Pražského, k vaším milostem laskavě a dobrotivě ode mne přijíti ráčíte. Že pak i mezi vašimi milostmi, slovutné opatrnosti páni horníci, páni purgmistrové a rady měst, Žatče, Hradce Králové nad Labem, Litoměřic, Lúna, Domažlic a Písku etc.větší známost a více dobrých panův přátel mám, nežli v jiných městech, kteříž také o to , kterak by stav městský zase povstati mohl z těch nezpůsobův pečují, a vedle možnosti své usilují: Protož pro dokázání mé k vaším milostem i k nim přívětivé a služebné náklonnosti i dobrého přátelství, vaše milosti ku panům

HISTORIA
POLICA
Regentenbuch.

Čtvrtá kniha
o správě měst.
Pátá o dobrých
a zlých soudcích.

492.

Příčiny připsaní
panům Pražanům.

Příčiny dedikování
jiným městům.

Pražanům jsem připojil, abyšte spolu s nimi práce mé účastni, a pole nich také o uvedení ctného a chalitebného rádu v stav městský pracovati ráčili. V kterémžto předsevzetí mém, vykládal-li by mne kdo, že bych to za tou příčinou učinil, abych jakkoli nedostatečnou práci svou tím dražše prodal: jistě by se na tmo nemálo mejlil, a neznaje povah přirození a úmyslu mého, daleko z Boží milosti od lakomství vzdáleného, samého by sebe jakých jest způsobův a obyčejův, patrně pronesl: podle toho přísloví, Kdož v peci býval, jiného tam vožehem hledá. Co se jiných panův měst v Království tomto, kteříž také s vaší milostmi svatu třetího městského užívají, a v nichž já známé své buďto mám aneb nemám dotýče, jsem k nim té naděje anobř i prosebné žádnosti, že tohoto jich mlčením pomnutí, tak vykládati nebudou, jakoby se z potupy stalo: Anobř že příkladem vašich milostí k čtení této knihy tím ochotnější se prokáží, a mne sobě přátelsky poručena býti budou. Jsem zajisté hotov každému práci svou ku poctivosti jeho posloužiti: a snad v brzkém času příčina mi se dá, že i knim šetrné uctivosti své dokáží. Já chváliti této knihy nebudu, abych se nezdál honostně práci svou chlubiti: také ona toho nepotřebuje, nechť sám jsou v správě městské postaveni, a jazykův cizích neumějí, aby uměli však tolik prázdnosti nemají, aby mnohé historie a spisy čísti mohli (za to jich řku žádám) aby tyto knihy bedlivě a s pilností čtli. Připovídám jim, že ani těch peněz, kteréž by za ně dali, ani toho času, kterýž v přečtení stráví, litovati nebudou, když toliko ten úmysl kterýž mne k předsevzetí této práce přivedl, k čtení a uvažování s sebou přinesou. Pán Bůh všemohucí, kterýž jest původ a milovník rádu mezi lidmi, rač vaším milostem[m] svou pomoc dáti, abyšte sv svém povolání ouředném dobré svědomí zachvati, měšťiany své v svornosti a lásce zdržovati, řád obecný vzdělávat, a neřády přetrhovati mohli. Datum v Starém Městě Pražském, v pátek po Letnicích Křestianských, XXV dne měsíce Máje, Léta posledního věku, M.D.XXCIV.

Vaším milostem k službám hotový a povolný.

M.Daniel Adam z Veleslavína

Jaký kdo sám jest
tak o jiné soudí.

Skutek sám sebe
chválí.

PRAECEPTA GERENDAE REIPUBLICAE

493.

velmi užitečná a potřebná naučení všechněm správcům a radním pánům měst a obcí, z knihy Plutarchovy, kterůž psal k nějakému Menemachovi, krátce sebraná, a v jazyk český, pokudž býti mohlo, pro obecný užitek a poctivost stavu městského v Království Českém přeložená J[anem] K[ocínem] z K[ocinětu].

Kteří filozofové a mudrci napomenutím svým někoho k tomu vedou, aby správu města a obce k sobě přijal, avšak při tom ho nevyučují, ani mu neukazují, kterak by se v povolání svém chovati měl: Podobný jsou těm lidem, ješto knot u lampy, aby jasněji svítila, opravují a oharek ustříhují, ale oleje k tomu nepřilévají. A protož za dobré se vidí, nětco v tomto místě krátce předložiti, k navedení prostějších, kteříž časem k spravování a řízení věcí obecných povolání přípuštění bývají, o nichž před tím nevelikou vědomost a známost měli: Nechť jest tedy toto, jako za základ jiných, první naučení.

Správcuom obcí potřebí naučení.

Kdož se k správě města aneb obce oddati chtějí, těm jest předně toho potřebí (nechtí-li i sebe i obce zavést, a k nenabyté škodě přivést) aby k tomu s dobrým rozmyslem, zdravou radou, a bedlivým uvážením přistoupali: ne z lehkomyšlné žádosti marné chvály, aneb nenáležitě pomsty, ani úmyslem vyhledávání vlastního užitku a zisku, jakoby na nějakou zlatou žeň jíti měli (tak někdy Stratocles a Dromoclidas soudnou stolicí jmenovali, a nyní mnozí týmž úmyslem se na ouřady obecné trou) aneb že by někomu vyvýšenosti a poctivosti závistivě nepřáli: ani z všetečnosti a že by se neměli čím jiným zaneprázdniti. Nebo jako zaháliví a prázdni lidé, po ryňku se třebas celý den, by jim toho žádná potřeba nebyla, procházejí: tak mnozí nemajíce co užitečného dělati, pletou se v ouřady obecné, a pokládajíce je sobě za hru a za žert, netoliko za ně žádají, ale někdy i drahými dary se v ně vkupují. Takový podobní jsou těm lidem, kteříž z kratochvíle vejdouce do lodi, aby se toliko pro ukrácení tesklivé chvíle provezli, když je potom mimo naději na hlubinu mořskou vítr zanes: teprva se zpátkem k břehu ohlédají, a kterak by zase k zemi přijíti mohli, o to se žádostivě starají: však nic méně s strachem a s velikou nechutí, chtějte nechtějte v nebezpečnosti s jinými zůstatí a vytrvati musejí. Rovně též i onino dosáhnouc ouřadův, a za nedlouhý

I. S rozmyslem sluší k správě přistoupati.

Ouřad obecný zlatá žeň.

Správa obce podobná plavení na moři.

Mnozí Správcové pozdě bycha honí

čas jich pokusíce, teprv potom předsevzetí svého pykají, a ustavičně bych bych volají, zvláště když místo chvály potupy, místo poctivosti pohanení, místo vážnosti a šetrnosti od lidí lehkosti, místo zisku škody docházejí: tak že nejednou těm poddáni býti musejí, jimiž sami vládnouti chtěli, a kterýmž se myslili zalíbiti, těm v nelibost a hněv upadají. Ale kteříž správu obce jako věc samu v sobě šlechetnou, ctnou, starostlivou, nesnadnou a pracnou však svému řádu a stavu náležitou, bedlivě a zdravě uvažují, a v ouřady s radou a s rozmyslem vstupují, ti se toho ničehož neobávají. Summou tak smejšším, jako ti jenž do hluboké studnice nenadále upadají, tak kteříž bez uvážení ouřaduov dostávají, lekati s a děsiti, anobř i pozdě toho pykati musejí. Kdož pak tam znenáhla a s jistým uvážením rozumně vstupují, k tomu se před časem strojí a hotoví, ti přihodí-li se jim, a potká-li je co odporného, dobromyslně to snášejí, ani žádnou těžkou věcí z stálosti své hnouti sebou nedadí¹.

Tím způsobem maje předsevzetí myslí své upevněné a jako na stálém a nepohnutelném základu vzdělané, musí ihned o to pečovati, aby přirození, povahy a mravy měšťanův svých, jak společně tak obzvláště znal. a jest v tom jistě veliké rozšafnosti a opatrnosti potřebí. Nebo kteříž hned sami úprkem mravy a způsobu lidu obecného po své hlavě formovati, měniti a napravovati usilují, ti se pokoušejí o věc náramně nebezpečnou a nesnadnou, a k jejímuž vykonání musili by netoliko mnoho času mýti ale i velikou moc. Ale jako víno, když se s počátku mírně pije, dá sebou člověku vládnouti, spravuje se přirozením a vůlí jeho: Potom pak více a více pité, když svou horkostí člověka rozejde, po těle a po žilách se roznese, proměňuje člověka v své povahy a způsobu, a již samo jím vládne: Tak i správce dostana se na ouřad, dokavadž by sobě, buďto pro svou hodnost, aneb pro duověrnost kterouž k němu lid obecný má také moci, vážnosti a podstaty nezpuosobil, aby měšťiany své vésti mohl kam by chtěl a jimi vlásti, musí se za tím k jejich způsobům a mravům skloňovati a přirovnávati, až by je vždy důvtipně ku poslušenství přivedl, znaje čemu jsou rádi, a co sobě libují. Dvorští pochlebníci ovšem zachovávají obyčej číhařův a ptáčníkův, kteřížto

Správa jest věc šlechetná a pracná.

494.

Nenadále neštěstí více lidi děsí.

II.Správce má znáti povahy lidu.

Těžko mravy lidu pojednou změnit.

Správce následovati má povahy vína.

¹ Nedadí – nedají – pravidla staročeština.

chtíce ptáky zlapati, podobně jim pískají, aby je lahodným podobenstvím zpěvu a hlasu jejich oklamali a k sobě přivábili. Tak i onino připodobňují se k řečem a skutkům knížat králův a velikomocných panův, aby je tak podtrhli a podvedli. Ale kdož správu obce na sobě má, tomu nikoli nesluší následovati mravuov a obyčejův lidu obecného, než toliko dobře je znáti, a k nim se připouštěti, až by všecky zejskati a napraviti mohl. Nebo neznámost² mravuov a povah obecného lidu nemenší překážky činí v řízení věcí městských, jako v zachování přízně a lásky při knížatech a králích.

Pochlebníci podobní ptáčníkům.

Správce nemá následovati lidu v mravích.

Když pak zpuosobí sobě víru a vážnost při lidu, teprva má k nápravě a proměně mravův a obyčejův jeho, však jsou-li nezpůsobní a zlí, přikročiti, a lid se vši přívětivostí a vlídností pomalu z nich vyvozovati, a k lepším přivozovati. Nebo v pravdě jest věc velmi pracná a nesnadná, všecku obec v zpuosobích, mravích a řádích, bez rozbroje a různic proměnit. K tomu pak aby snáze přijíti mohl, musí sám od sebe začátek učiniti, a sebe za pravidlo a za příklad, jímž by se potom jiní všickni řídili, vystaviti: věda o tom že takový život vésti, a takovými mravy ozdoben býti má, jakoby na otevřeném obecném palácu ustavičně bydlel, do něhož by každý se všech stran volně a svobodně patřiti mohl. Ačkoliv pak není možné člověku, všecky hříchy z mysli vyprázdniti, a všech nedostatkův i poklísek prázdnu býti: však při nejmenším těch se správci varovati sluší, kteréž jsou na oko patrné a všechněm vůbec známé, chce-li co dobrého v městě a v obci vzdělati a způsobiti. Tak Themistocles vzav sobě v oumysl, aby se k správě města oddal, předně vzdálil se od hodování, kvasuov a zbytečného pití, a oblíbiv sobě střídmost a bedlivou snažnost, pověděl k přátelům, že mu vítězství a korouhve Milciadovy spáti nedadí. Tak Pericles v též příčině všecken předešlý život svůj anobrž i krok proměnil, chodil nespěšně a vážně, mluvil s každým přívětivě, zachoval obličej stálý, ruce pod plášť schovával, a v těch místech a ulicích toliko se procházel, kudy lidé nejvíce k soudům a na rathauz chodili. Ne každý s co muože býti, aby obec města dobrými a užitečnými prostředky k sobě naklonil, a v náležitou povinnost

III. Správce má býti bez ouhony a jiným za příklad.

Není možné člověku býti bez hříchu.

Themistocles své nezpůsoby změnil

Pericles

495.

² Chyba tisku – v originále neznámost.

jako v uzdu pojal. Dosti mnoho dovede ten, a za štiasného počten býti má, kdož ji k tomu přivede, aby jako zvíře nezkrocené a tmavým stínům zvyklé, světlu nezvyklé, a z toho na všechny strany pro podezření vrtkavé, nezpouzela se a nehněvala, na to což vidí a slyší, a dala sebou dobrovolně vlásti. A protože potřebí j[es]t správci veliký pozor míti na svůj život, a pokudž nejvíce může o to se starati, aby každé[h]o času a na každém místě bez patrné ouhony nalezen byl: Poněvadž netoliko to což vůbec přede všemi mluví a činí, lidé štrafují, ale i na kuchyni, luože, manželku, čeládku, a summou na všecko což oni doma a v soukromí, buď žertem aneb opravdu dělají, velmi bedlivě a pečlivě se vyptávají. Tak Athenienští trestali na Alcibiadovi, že byl outratný a skvostný: na Cimonovi, že víno pil, a Římané nenacházejíce nic jiného, za zlé měli Scipionovi, že dlouho spával: a Pompeiovi, že se jedním prstem na hlavě drbával. Nebo jako bradavice aneb piha na tváři mnohém jest ohyzdnější a mrzutější, nežli třeba veliká boule aneb šrám na jiném místě těla ne tak patrném: Týmž způsobem i nejmenší hříchové a poškrvny, když se spatřují na životě knížete a správce, veliké a nesnesitelné se zdají: a to proto že všickni lidé v tom domnění jsou, že vrchnost a správa nad jinými jest věc znamenitá a slavná, v kteréž kdož jsou postaveni, mají daleko býti ode všech nedostatkuov a bez ouhony. Ne bez příčiny tedy chvály se Liuius Drusus Tribunus obce Římské, kterýžto že měl duom, do něhož s mnohých strán sousedé jeho hleděti mohli a baumistr mu sliboval, že to namalý náklad spraviti chce, aby k němu žádný nehleděl: pověděl že mu dvojnásob tolik dáti chce, jestliže způsobí, aby všickni měšťané svobodně a bez překážky do jeho domu hleděti, a jaký život vede spatřiti mohli. Neb byl člověk šlechtného života a střídmy. Ale snad nebylo mu toho potřebí, aby každý do jeho domu nahlédati měl. Nebo mnozí z lidu obecného i bez toho mravy, rady, řeči skutky a všecken život správcův, a třeba což jest nejtejnějšího a nejskrytějšího vypatřiti a vyzvěděti umějí: a ne tak pro domácích jako pro obecných věci řízení, jiné milují a ctí, jiných pak nenávidí a v potupě je mají: oněm rádi věří, těchto, by dobře radili, neuposlechnou. Tak když Carbo před obcí Římskou nětco sliboval, a velikou přísahou se klel, jestliže toho neučiní: veškeren lid zase proti tomu zapřísáhl se, že mu neuvěří.

Obec jako divoké zvíře běda je v uzdu pojití.

Lidé bedlivě šetří na život Správce

Hříchové správcuov velmi patrní.

Liuius Drusus chtěl míti dům otevřený.

Lid obecný někomu věky někomu nic.

Římané Karbonovi nevěřili.

Spartanští dobré své řady zlého člověka nepřijali.

V Spartě když nějaký Demosthenes člověk nestřídmý a zlého obcování dobrou radu dal, veškeren lid ji zavrhl. Ephori pak poručili ji jednomu starci poctivému, na něhož los padl, vynést a vůbec oznámiti, jako z nečisté a nakažené nádoby přelivše ji do čisté, aby měšťianuom vzáctná a příjemná byla. Tak mnoho na oboji stranu může domnění, kteréž má lid o správci.

Potřebí jest pánu radnímu aneb správci lidu, aby také byl výmluvný: Proto že ne sám toliko život ctnostný a šlechetní mravové, ale i výmluvná řeč způsobuje správci víru a vážnost při lidu obecném. Leč bychom smysliti chtěli, že jako lodí ne veslo žene ale plavec, a koněm hejbe ne uzda ale jezdec: tak správce řídí město ctností a mravy svými, a ne výmluvností a řečí. Ale však onino velicí králové, a synové Jupiterovi, jakž je Homerus nazývá, jsouce vyvejšeni a slavní bohatstvím, berlou, množstvím dvořanův a strážným, a majíce o sobě i Bohův dobré svědectví, a domnění u lidu poddaného, jakoby přirození nad jiné lidi byli důstojnějšího a vznešenějšího: nic méně v tom se cvičili, aby pěkně a ozdobně mluvit, a tudy důstojensví své zdržeti, a u lidí větší poctivosti a vážnosti dojíti mohli. To poněvadž tak j[es]t, jakým medle³ způsobem člověk obecný, dostane se na ouřad městský, bude moci jiné ouřady v právu a měšťianství sobě rovné, zdržeti v poslušenství a správě své, nebude-li mítí pomoci od výmluvnosti, kteráž by mu při lidu obecném víru způsobila, a všecko množství k jeho smyslu a hlavě přivedla. Mněť se jistě vidí, že velmi málo, aneb raději zholo nic nedovede. Kteříž Lodi na moři spravují, ti svůj ouřad nad veslaři a plavci, jinému poručiti mohou: Ale kdož obec spravuje, ten netoliko rozumem a myslí obecných věcí povědomou a k správě hodnou obdařen býti má: ale musí také sám v sobě mítí řeč výmluvnou a prostrannou, kterouž by lidem rozkazoval, věci k ouřadu svému náležité sám řídil, a v tom pomoci cizí ani tlumočnicka nepotřeboval. Jest ovšem staré a všem známé přísloví, že vlka za uši držeti jest věc nemožná. Ale město a lid obecný nejvíce od správce svého za uši držán a veden býti má. Nebo nesluší správci následovati těch, kteříž nejsouce výmluvností obdařeni, avšak

IV. Správce má býti výmluvný

Králové se výmluvnosti učili.

Bez výmluvnosti Správce nic nesvede.

496.

Lid obecný za uši držán býti má.

³ Mdle.

chtějící k sobě obec nakloniti, utíkají se k nenáležitým prostředkům, aby sobě lásku zejskali: jako někteří k strojení obecných banketův a hoduův, jiní k měšci a darům, k nákladům na kratochvíle a hry: množí ku pochlebenství a zastávání rozpustilosti, etc. Ale to' není vlastně lid vésti: nýbrž více násilí mu činiti, a mocí jej za sebou táhnouti. Vésti lid obecný, j[es]t mocí rozumné výmluvnosti jej k sobě nakloniti: oněch pak prostředkův užívati, pro dojití přízně a lásky od lidu obecného, jest lidi jako nerozumná hovada na líčky a nástrahy lapati. Poněvadž tedy výmluvnost jest obzvláštní a téměř přední nástroj správce lidu, věděti i to má, že řeči nemá požívati při jednáních obecných příliš nádherné, příliš nastrojené, a noční lampou pomazané, jakž mladý orátorové v školách činívají: Ale jako dobří loutenistové křepce a lepě se dotýkají strun, a netrhají jimi nesmyslně prudce: Tak řeč správce lidu v řízení věcí obecných, buď v radě aneb v soudu, nemá býti ani hrubá, hloupá a sedlská, ani také subtýlná a řemeslná, alebrž plná opravdové velikomyslnosti, přirozené upřímnosti a sprostnosti, pravé svobody a stálosti, kteráž by pronášela jeho moudrost, opatrnost, bedlivost a péči otcovskou o dobré obecné, a všech spolu měšťanův: kteráž by v předsevzetí dobrém ukazovala na sobě libost a lahodu, s náležitou uctivostí a vážností spojenou, jak v podstatě a důvodích smyslu, tak v důstojnosti a vlastnosti slov, čistě, hlasitě, prostranně a jadrně vypověděných a vymluvených.

Dále pak, nacházejí dvě cesty aneb dvojí přístup k správě obcí a měst. Jedna cesta j[es]t kratší, a k dojití poctivosti i slávy v brzkém času velmi příhodná, ale nebezpečná. Druhá pak prodlenější, a jako pěším příjemnější, však bezpečnější. Někteří zajisté zmužilou smělostí svou, a udatností hrdinských heroitských skutkův, velmi rychle sobě přístup k správě a ouřadům obecným učinili: jíchžto příkladů veliký se počet nachází v historiích řeckých i římských. Takový lidu vděční a milí bývali, aniž jim co závist protivníkuův a nepřátel jejich uškoditi mohla. Nebo, jakž pověděl Aristo, ani oheň dýmu nevydává, ani sláva závisti neplodí, když se to obé pojednou a brzo vyskytne a rozsvítí. Než kteříž poznenáhlu rostou, pomalu a váhavě se vyvyšují, těm se jiné od jinud překážky namítají, tak že nejedni prvé než dobře rozkvetli, před soudnou

Správce řečí lidí vede.

Správce měst ? řeč má býti uctivá a vážná.

V. Dvě cesty k dojití ouřadův městských.

1. Cesta kratší ale nebezpečná

Závist rychle slávě neškodí.

stolicí uvadli. Když pak někdo pojednou a jako vskok, vyřídě platné poselství aneb obdrže slavné vítězství, nejvyšší[h]o ouřadu v městě dosáhne, proti tomu ani závist, ani potupa jiných nic nemůže. Tou cestou šel Aratus k slávě, když Nikokle tyranna zamordoval. Tak Pompeius nejša ještě senátorem, žádal Triumfu z podmaněných Nepřátel, a když mu toho Sylla zbraňoval, pověděl: Že více lidí klaní se slunci vycházejícímu, nežli zapadajícímu. Což slyše Sylla, přestal mu býti na odpor. Za našich časuov slavný začátek k ouřadům dávají Legací k králům a knížatům, též obecný soudové v rozepřech těžkých a nesnadných, k kterýmžto věcem potřebí jest muže vtipného, srdnatého, opatrného, upřímného a smělého. Nacházejí se také v městech mnohé věci poctivé a užitečné, skrze nedbálnivost zapuštěné, a téměř do konce zahynulé, kteréž kdož by zase napravil, a v předešlý dobrý způsob uvedl, aneb což s hanbou a škodou obce zlého v zastaralou zvyklost přišlo, to zase rozšafně vyplnil: velikou by platnost městu učinil, a sobě slavné jméno i lásku u dobrých lidí způsobil. Mnohým také spravedlivý rozsudek v rozepři těžké, spletené a nesnadné: zastoupení a ochránění člověka chudého proti bohatému, mdlého proti mocnému, a sprostného proti chytrému: svobodné a smělé zastání a obhájení spravedlnosti a práva, proti vysokému ale nespravedlivému knížeti a pánu: ukázalo i dobře obmezilo cestu k předním ouřadům městským. Někteří se zmohli, a jak sobě, tak potomkům svým poctivé jméno způsobili, skrze nepřátelství kteráž měli s ouředníky a vrchnostmi neřádnými a tyranskými. Nebo svrhše je z důstojenství, sami s pochvalou a dopuštěním všeho lidu, na místa jejich vstoupili. Ale z závisti odpůrcím býti člověka poctivého a dobrého, kterýž svou ctností slávy a chvály došel, ani chvalitebné ani užitečné není. Když zajisté lid obecný ublíží nětco muži dobrému, a potom rychle hněv jej pomine, a on litovati toho počne, nejsnadnější tu cestu k výmluvě hříchu svého mívá, že se křivdy dobrému člověku učiněné nad původem a rádcím vymstívá. Takoví tedy a mnozí jiní jsou přístupové slavnější k dojití předních ouřadů obecných.

Kteříž pak druhého zpuosobu dojití cti a slávy požívali (jakož byli Aristides, Phocion, Lucullus, Cato, Agesilaus a jiní) ti v předsevzetí svém následovali břečťanu. Nebo jako ten, připna se k některému

Aratus.

Pompeius
Římský.

497.

Legací k knížatům
a králuom.

Zlých zvyklostí
vyplenění.

Zastávání chudých
a svobod obce.

Svržení zlých
Správcuov.

Lid obecný mstí se
na původu křivdy.

II.Cesta další ale
bezpečnější.

mocnému stromu, spolu s ním a po něm nahoru se táhne a roste: tak oni jsou mladí a neznámí v městě, přidržali se lidí starých, vznešených a moudrých, pod jejichžto mocí a opatrností pomalu se skloňující a spolu s nimi rostoucí, v právu města a obce se vkořenili. Tak Aristidem vzdělal Clisthenes, Phocionem Chabrias, Luculum Sylla, Catonem Maximus, Agesilaum Lysander, &c. Ale tento poslední nezkrocenou žádostí a nemírnou chtivostí slávy a přednosti, potupně mistra svého zavrhl: jiní až do konce svých sobě vážili, a v poctivosti je majíce, zvelebovati zase a oslavovati hleděli. Tak někteří závidíce slávy onomu Scipionovi Římskému v jeho mladosti, posměšně ho kejklérem aneb opicí jmenovali, že by se Leliem jako mistrem svým spravoval. Však proto Laelius nic se tím nepopnul, ale ustavičně snažoval se čest a slávu Scipionovu rozšiřovati. Afranius pak přítel Pompeiův, ačkoliv byl z nepatrného a nízké[h]o rodu, však máje jistou naději že purgmistrem volen bude, když srozuměl, an Pompeius jiným přeje, přestal toho ouřadu žádati: pověděl, že by mu ten ouřad netak mnoho poctivosti, jako těžkosti a nesnáze přinesl, kdyby ho bez vůle a pomoci Pompeiovy dosáhl. Pročež za jeden toliko rok prodliv, potom dosáhl purgmistrovského důstojenství, a přítele sobě zachoval. Takoví pak kteříž jako za ruku od jiných k slávě a správě vedeni bývají, netoliko jednomu, ale i všechněm měšťanům vděčnou službu činí, a přihodí-li se jim co potom nešťastného a protivného, v menší nenávist upadají. Pročež i Filip král Macedonský napomínával syna svého Alexandra, dokavadž jiný kraluje, aby sobě vlídností, přívětivostí a prokazováním jiných náležitých povinností, jak může nejvíce služebníkův a přátel, třebaž ze všeho světa způsobil. K takové pak pomoci za přítele a patrona volen býti má, ne sprosta slavný, vznešený a mocný, ale ten kterýž pro svou šlechtnost a ctnost takový jest. Nebo jako nekaždý strom trpí při sobě vinného kmene, aby se okolo něho otočiti, aneb nahoru při něm růsti mohl: ale některý jej hned udušuje, a žádného zrostu mu nedopouští: Tak v obcích kteříž dobrých jonákům mladých nemilují a nefedrují, než toliko jsou pyšní soběhrdové a žádostiví vyhledavatelé své cti, moci a chvály: mladým měšťanům nepřejí žádných příležitostí a příčin, kudy by také zruosti, a nětco dobrého v městě učiniti mohli, nýbrž z neřádné závisti,

Mladí starých se přidrželi.

Scipio.

Laelius.

Afranius.

Chtějícímu k ouřadům potřebí přátel.

498.

Soběhrdové v obci nedadí jiným růsti.

aby se sami ouřaduov nasýtí, a bojíce se, že by jim snad mladí tu vlastní živnost jejich odjali, všelijak je od toho odvozují, a potlačiti usilují. Tak Marius těžce nesa štěstí Syllovo, odstrčil ho od sebe. Ale Sylla připojiv se k Mariovým nepřáteluom, mužuom dobrým a šlechetným, zkazil Maria a vyhnal ho, kterýž byl již téměř město Římské vyvrátil. Proti tomu Sylla hned od mladosti Pompeia zvelebiti hleděl, nebo i povstával proti němu, i klobouk před ním uctivě snímal, a jiným také mládencuom příčiny dával k skutkuom rytířským a slavným, a lenivějších ponoukaje, naplnil vojsko své žádostí cti a chvály, chtěje ne sám toliko velikým a slavným, ale mezi mnohými velikými a slavnými nejprvnějším a největším býti. Takových tedy příznivých a nezávistivých lidí přidržeti se sluší. Na druhou stranu mladí měšťané, nemají činiti jako onen Ezopuov králíček, kterýžto pod křídly vorla vynešen jsa zhůru blízko až k Slunci, rychle nad vorla vyletěl, a tak království nad ptáky došel: to jest, nemají svým mistruom, patronům a otcům cti a slávy jejich nenáležitě a nevděčně uchvacovati, ale ji raději od nich, a s povolením jejich přijímati: dokazující tudy, že žádný neumí dobře panovati ani jiných spravovati, jakž pověděl Plato, kdož se prvé sloužití a poddánu býti nenaučil.

Dále: Správci obce potřebí j[es]t veliké rozšafnosti při vyvolování přátel: a v to[m] ani Themistokle ani Kleona nemá následovati. Nebo Kleon maje ujíti správu obce, svolav své všecky přátely⁴, všem spolu a pojednou přátelství vypověděl, předloživ tu příčinu, že přátelství častokrát mysl správce od dobrého a spravedlivého předsevzetí odvracuje a choulostivou činí. Lépe by ten byl udělal, kdyby lakomství a žádost svárův z mysli své vyvrhl, a srdce své od závisti a všelike převrácenosti vyčistil. Obec zajisté a město ne těch mužův potřebuje, kteříž by žádných tovaryšů ani přátel neměli, ale kteříž jsou dobří, opatrní a střídmí. Tento ovšem přátely od sebe odehnal, za tím pak na sta oulisných pochlebníků okolo sebe trpěl: a kterýž se k dobrým lidem měl tvrdě, nevhodně a přísně, týž před chasou obecní, aby od ní přízně dosáhl, se snižoval, a což nejhorší[h]o bylo, s nejzavrženějšími a nejzlotřilejšími ve všem

Marius.

Sylla.

Sylla zvelebil Pompeia.

Mladí nemají starým cti uchvacovati.

VI. Správci rozšafnosti potřebí.

Kleon všem přátelství vypověděl.

⁴ Přátely = dn.přátele.

městě, proti dobrým mužům, chtě je přemoci, divnými obmysli se púntoval. Proti tomu Themistocles, máje sobě radu danou, aby v správě ke všem mírnost a rovnost zachoval, takto odpověděl: odstup to (prý) abych já na takové stolici seděti měl, odkavadž by neměli více užítku přátelé moji nežli nepřátelé. Ani tento dobře neučinil, kterýž správu města přátelství oddal, a věci obecní osobní líbosti a přízni poddal. A však týž Symonidesovi žádajícímu od něho nětco neslušného, dobře pověděl: Jako, prý, není dobrý zpěvák, kterýž písň vedle noty její nezpívá: tak není dobrý a upřímy správce, kterýž někomu vděk činí, mimo spravedlnost a právo. A poněvadž se dopouští správci lodí, aby sobě vybral veslaře a plavce zkušené a zběhlé: A baumistr aneb tesař nenajímá sobě čeledi, kteráž by mu dílo kazila: jistě nehodná by věc byla a velmi žalostivá, kdyby správce městského lidu, jsa nejlepšího umění aneb řemesla mistr, a řemeslník spravedlnosti a práva, nemohl hned s počátku voliti sobě přátel a tovaryšuv takových, kteříž by s ním jednomyslní byli, a v témž umění vycvičení, a kteříž by rovně jako on milovníci byli šlechtnosti a ctnosti: Ale musil by užívati těch lidí, kteříž by ho k tomuto aneb k onomu, čemuž by on nechtěl, nespravedlivě ponoukali, a jako mocí táhli. Takový správce nic by se neděлил od toho zedníka aneb tesaře, kterýž z neumělosti své užívá těch šňůr, pravidel a závaží, podle nichž nemůže než všecko křivé, nerovné a zlé udělati. Přátelé zajisté jsou živí a rozumní nástrojové městských správcuov. A však kdyby se ti chtěli uchejliti od pravé cesty, nemá jich v tom správce následovati, ale všelijak to opatrovati, aby ani v nevědomosti a nepřítomnosti jeho nehřešili. Což k pomluvě a utrhaní Solonovu příčinu dalo. Nebo ten když umínil naříditi v obci umenšení dluhuov, svěřil se v tom přátelům svým: oni pak nešlechtný skutek učinili, nebo před tím časem zdlužili se kdež mohli v veliké summy peněz: potom když Solon právo své vynesl, ukázalo se, že jsou přátelé jeho podvedli věřitele své, a za cizí peníze dvoruov a domuov sobě nakoupili. Solonovi pak mnozí tu vinu dávali, jakoby on jim k tomu nespravedlivému skutku poněkud napomohl, ačkoliv mu v tom křivdu dělali. Ale Agesilaus nikdá jest ochotnější nebýval, jako když přáteluom pomoci, a jim dobře učiniti měl: Pročež mnozí ho v podezření měli, jakoby některým z nich nešlechtným

Themistokles mnoho přátelům k vůli činil.

Správce nemá nic činiti proti právu.

Správce mistr umění práva.

499.

Má sobě voliti tovaryše lidi dobré.

Právo Solonovo o dlužích a lest přátel jeho.

Agesilaus rád pomáhal přáteluom.

a zlým podobný byl, a připomíná se k jednomu takový jeho list: Niciam není-li vinen, propusť: pak-li jest vinen, pro mne ho propusť: ovšem pak propusť. Phocion pak ani při zeti svém Charillovi na soudu státi nechtěl: ale pověděv, že jest ho sobě toliko k spravedlivým věcem za zetě zvolil, odešel. A Timoleo Korintský nemoha bratra svého pěknou řečí a prosbami od tyranství nijakž odvesti, sám ho zamordovati pomohl. Má zajisté každý přítelem býti, netoliko až k oltářům, jakž říkal Pericles, to jest, aby za příčinou přítele, nebýval krivopřísežným ani bezbožným: ale také musí mysliti, aby chtěje snad příteli posloužiti, neučinil proti spravedlnosti, proti právu, proti obecnému dobrému. Čehož kdo neušetří, bývá příčinou velikého zlého a zkázy města, jakož by se mnohými příklady ukázati mohlo. Jinák se k tomu správce nenutí, aby všecka, a někdy dosti lehká provinění přátel svých přísně trestal: anobrž dopouští se mu, pokudž není na ublížení obce, aby přátelům svým pomáhal, při nich stál, za ně se přimlouval, a o jejich dobré věrně pracoval. Může také i v tom bez závisti dobře učiniti přátelům, když by jim k ouřaduom dopomáhal, poroučeje jim nětco platného obci vyřídit, aneb v legaci a komisí někam je vysílaje k knížatuom aneb obcem, s nimiž by o pokoj a příměří jednati se mělo. Ale když nětco, však velikého, znamenitého a slavného nastane, má to správce městský nejprv sám ochotně podniknouti, potom teprv tovaryše a přítele k tomu připustiti, jako činívali v Troianské válce Diomedes a Ulisses. Nebo takové propůjčení a povolnost, kterůž přátelům nějaké[h]o dílu chvály naší propůjčujeme, a na ně přenášíme, tak dobře toho zvelebuje, kterýž jiného chválí, jako toho jenž chválen bývá: poněvadž samého sebe toliko chváliti, a všecko sobě připisovati, jest věc nechvalitebná a ohyzdná, a jakož napsal Plato, na poušť se nejlépe hodí, kdež žádných lidí není. Nadto výše když správce města učiní někomu dobrodiní, aneb v něčem se mu náležitě a vděčně propuojí, muože toho částku a díl nějaký přátelům svým přepustiti a uděliti, a těch ješto takové dobrodiní přijali napomenouti, aby přátelům jeho z toho děkovali, a je milovali, jako ty kteříž k takovému jim dobře učinění netoliko příčinu dali, ale radou i skutkem k němu napomohli. Pak-li by přátelé nětco neslušného a nenáležitého na ublížení povinnosti jeho žádali, muože jim toho dobře odepřiti, nedůtklivě,

Phocion nechtěl státi při svém zeti.

Amicus (usque) ad eram.

Správce může přátelům dobře činiti bez ublížení obce a práva.

Těžké věci řídití má s přáteli.

Samého se chváliti věc ohyzdná.

Může přátelům neslušné žádosti odepřiti.

hánlivě a prudce, ale pokojně a přátelsky, ukáže jim při tom pro potěšení, že taková žádost nenáleží na ně, a nectí jejich osob. V tom se velmi zdvořile zachoval Epaminondas, kterýž nechtěje na snažnou žádost a prosbu Pelopidy nějakého krčmáře z vězení propustiti, potom když zaň frejířka je[h]o prosila, propustil ho, řka: Slušné jest aby taková dobrodiní činěna byla nevěstkám a lehkým ženám, a ne rychtářuom a soudcuom. Ne tak zdvořile a vlídně učinil Cato, kterýžto Catula cenzora nejlepšího přítele svého a tovaryše, přimlouvajícího se za někoho jenž před Katonem souzen býti měl, netoliko oslyšel, ale důtklivě mu pověděl: Hanba jest, prý, že ty, kterémuž náleží mládence naše vésti k ctnostem a dobrým mravuom, máš vystrčen býti od mých služebníkův. Mohl dobře žádosti jeho odepříti, a té uštipečé duotky zanechat, aby Catulus rozuměl, že ne tak vůle jeho, jako spravedlnost a právo na překážku jest, proč přimluvě jeho místa dáti nemůže. Jsou pak a nacházejí se i jiné poctivé příčiny, jýmiž správce přáteluom svým chudým k statku napomoci může. Jakož Themistocles po porážce v Marathonu učinil, že vida tělo mrtvé a na něm drahý zlatý řetěz, pominul ho, a obrátiv se k příteli, řekl: Vezmi ty sobě to: nebo ty nejsi Themistocles. Takové příčiny i jiné jýmiž správce přátelům dobře činiti mohou, samy od sebe se namítají a dávají: jako že se může jednomu poručiti, aby od někoho vedl při spravedlivou, od níž by měl dobrou záplatu: jinému ukázati člověka bohatého, kterýž správné[h]o ředitele svých věcí potřebuje: třetímu poručiti nějaké obecní dílo, aneb pronajíti duochod obecný, z něhož by mohl míti užitek. Onen Epaminondas nětco většího dovedl. Poslal chudého přítele svého k bohatému měšťěninu Thebánskému, aby přijda k němu požádal ho za šest set korun, a oznámil že on mu to poručil. Ten bohatý podiviv se tomu, šel k Epaminondovi, ptaje se na příčinu. Odpověděl Epaminondas: Proto jsem ho (prý) k tobě poslal, že jest dobrý člověk a nouzi trpí, ty pak jsi bohatý, a mnohos z duochodův obecných nabral, i k svému užitku obrátil. A Xenophon píše, že se Agesilaus radovával, kdyžkoliv přítele zbohatil, ačkoliv sám bohatství nebyl žádostiv.

Poněvadž pak, jakž pověděl Simonides, jako každý skřivan má z přirození na hlavě své chocholku, tak každý ouřad v obci mívá

500.

Epaminondas
zdvořilý.

Cato nezdvořilý.

Správce může
přátely i zbohatiti.

Epaminondas poslal
chudého k bohatému.

VII. Správce má
odložiti všech
nepřátelství.

nepřízeň, nepřátelství a odpory: nemálo na tom záleží, aby správce tu věc bedlivě vážil, a jak se v ní spraviti věděl. Mnozí chválí Themistoclem a Aristidem, že kolikrátkoli měli spolu v poselství někam pro obecné dobré vyjeti, aneb na vojnu proti nepřátelům táhnouti, záští a nepřátelství, kteráž proti sobě měli, na pomezí vlasti své skládali: a potom navrátíce se domův zase je brali. Jiným se náramně líbí což učinil⁵ Cratina Magnesius. Nebo nemoha se v správě obce srovnati s Hermiem, člověkem nevelmi mocným, ale ouřadu velmi žádostivým a vysokomyslným, a vida při začátku války Mithridatovy, že vlast jejich tou příčinou bude u velikém nebezpečství, dal na vůli Hermiae, aby aneb sám město spravoval, a jemu se z vlasti jinam odstěhovati dopustil, aneb vidělo-li by mu se sám z města ustoupil, a jemu správy zanechal. Líbilo se to Hermiae, tak že vyznav lepšího bojovníka býti Cratinam, sám se raději dobrovolně s manželkou i s dětmi z vlasti vybral: a Cratinas netoliko ho provodil, ale i z statku svého mu udělil, a potom dobře spravuje mimo naději všech lidí město od zahynutí zachoval. Nebo jestliže jest chválí hodné ono propovědění ctné matky: Miluji ovšem děti své, ale vlast více miluji: proč by každý nemohl a neměl říci: Nenávidím toho, a rád bych mu uškodil, ale více sobě vážím vlasti své: Nebo nechtíti s nepřítelem v mír vjíti pro tu příčinu, pro kterouž by třeba nejlepšího přítele opustiti měl, povaha jest srdce příliš zlobivého, zatvrdilého a ukrutného. Ale však podle mého zdání, lépe učinili Phocion a Cato, kteřížto s správou obecní žádného obzvláště nepřátelství nespojovali. Nebo jsouce v jednaní věcí obecných velmi neustupní a tvrdí, aby se obecnému dobrému v ničemž neublížilo, v svých vlastních věcech krom ouřadu tak se přívětivě a pokojně k jednomu každému měšťaninu chovali, že i od těch přízeň a lásku měli, kteříž jim sic v radách o věci obecné odporní bývali. Žádný zajisté měšťanin nemá držán býti za nepřítele, leč by jako onen Catilina v Římě, byl zhoubece, odpovědník a zrádce vlasti své. Kteříž pak jsou sobě jinak rozdílní aneb na odporu, ty správce města (příkladem dobrého loutenisty, kterýž povlovným spouštěním a natahováním strun, všecky k náležitému

Themistocles a Aristides skládali záští na pomezí.

Jeden druhému správy dobrovolně ustoupil.

S nepřítelem smířiti se sluší pro vlast.

Cato a Phocion v svých věcech snadní, v obecných neústupní.

501.

Odporných měšťanův rozšafné rovnání.

⁵ Chyba tisku – v originále učinil.

a libému zvuku jejich přivozuje) jedná přehledáním něčeho, jednak otcovským potrestáním, v mír a k srovnání přivesti může, však ušetřuje v přehlédání práva, a v trestání zlobivého hněvu se vystříhaje. Zase když by co dobrého a platného promluvili aneb učinili, má je v tom schváliti, a poctivosti jim náležitě nezáviděti. Tak i trestání časně zůstane v své vážnosti, i oni od hříchu odvedeni budou, když se při nich ctnost schválí, a to což jsou provinili srovná se s tím, což dobře učinili a mluvili. Mně se pak vidí, že správce města povinen jest i nepřátelům svým v slušné a spravedlivé při dobré svědectví dáti, a v soudu proti křivým urhačům je zastati, i také vymlouvat, srozumí-li tomu že se jim vina bez slušné příčiny křivě připisuje. Jako Nero málo před tím než Thraseas zamordoval, kteréhož nad jiné se bál a nenáviděl, když někdo sobě před ním ztěžoval, že by ho Thraseas nespravedlivě odsoudil, pověděl: Chtěl bych aby mne Thraseas tak miloval, jak jest výborný a spravedlivý soudce. Když vidí že někteří k tomuto aneb k onomu hříchu od přirození jsou náchylní, a za tou příčinou časného napomenutí potřebují, není zle aby se zastyděli, některého z nepřátel jejich jim představit, a pochváliti jich že jsou šlechetněji živi, a že by tak ani nemluvili ani nečinili. Některým může se připomenouti předkův a rodičův jejich poctivé a dobré chování: protože takové napomenutí netoliko hřešící napravuje, ale i trescího velmi ozdobuje. Hanění a plundrování na městské lidi nesluší: neb to k větší hanbě a lehkosti bývá mluvícímu, než tomu o němž se mluví. K tomu v radách a jednáních obecných přináší mnohé neřády a veliké škody. Ale přihází se časem, že se někdo proti utrhači a hánci svému ozvatí musí, a bývá nejednou potřebí takovým ústa zacpat: tehdaž odpověď má býti mírná a krátká, bez hněvu a bez hanění, kteráž by však druhého s šprýmem ubodla, aby sobě usrozuměl, obzvláště když se takové hanění na něho dobře obrátiti a trefiti může. Jako Phocion Demadesovi křičícímu, Athenienští zamordují tě, když se nejprv zblázní, odpověděl: Ale tebe, když nejprv moudří býti počnou. A Crassus Orator když mu Domitius vytekl, že plakal Lamprédy, kteráž mu v rybníce umřela, odpověděl: Tys pak při smrti tří manželky svých, ani jediné slzy neumohl.

Správce
i nepřátely
chváliti má.

Časné trestání
hřešících.

Hanění bývá hánci
k hánbě.

Jaká má býti odpověď
na<...>

Jsou někteří, že žádným ouřadem městským nezhrdají, jako Cato, majíce za to, že dobrému měšťianu sluší všechněch cest s pilností vyhledávati, kteréž vedou k dosažení moci v městě. Ti vysoce chválí Epaminondam, kterýžto když ho Thebánští z posměchu a závisti Telearcham volili, neodepřel tomu, ale pověděl: že netoliko ouřad muže, ale i muž ouřad, jaký jest a jak hodný, ukazuje. Potom pak ten ouřad, kterémuž prvé nenáleželo než nečistot po ulicích vyklizení, tak zvelebil, že mezi předními za nejpoctivější držán byl. Nemá se tedy dobrý měšťenin ani za nižší ouřady stydět, poněvadž což tu koli činí, ne pro sebe samého a pro své pohodlí činí, ale vlasti své posluhuje, jíž jest hrdlem i statkem svým zavázán. Však ne tak se tomu rozuměti má, jakoby ta povinnost byla dobrého správce, aby sám všecky ouřady v městě vyšší i nižší na sobě držel. Nebo kteříž se ve všecka povolání pletou, ti mnohým těžkost činí, a od mnohých domluvy snášeti musejí. Když co dobře vyřídí, jde jim z toho závist, že jiným té pochvaly nepřáli: pakli v čem pobloudí a zle se jim zvede, tedy sami z toho mají žalost a škodu, jiní radost a potěšení. a jakož s počátku rozšafná bedlivost a péče jejich ku podivu ode všech chválena byla, tak potom s posmíškem a hanbou se skonává. Správci obce potřebí jest, aby od měšťianův svých milován byl, tak aby po něm nepřítomným toužili. Což učinil Scipio, větší díl času na poli stráviv, aby netoliko polehčil břemena závisti, ale také dal oddechnouti těm, kteříž se zdáli potlačeni býti slávou jeho. Neušetřil toho Timesias Clazomenius, správce obci velmi užitečný a platný, aby všechněm v nenávisti byl, protože všecko sám řídit a konati chtěl, až mu se nětco takového přihodilo. Šel tudy náhodou kdež pacholata v kuotky hráli, tu když jeden druhému pravil, že toho kuotku nevyrazí z duolku, odpověděl: Chtěl bych tomu abych Timesiovi tak mozek z hlavy vyrazil, jako tento kuotek z duolku vyrazím. Ta slova slyše Timesias a porozuměv že mu až do těch dětí všickni nepřejí, šel domův a poručiv manželce, aby všecky věci na vandr připravila, upřímo z domu k bráně a odtud ven z města vyšel. Má ovšem správce všechněch ouřadův městských povědom býti je znáti, a káže-li potřeba poslušně je podnikati, a sebe samého k nejtěžším časuom nechovati: Ale však dostana správy města, nemá se ve všecky ouřady nutkati, ani je na sebe

IX. Správce žádným ouřadě nemá zhrdati.

Správný muž ozdobuje ouřad.

Správce nemá sám všech ouřaduov na sobě držeti.

502.

Správce má od obce milován býti.

Timesias ušel z obce kdež naň nevažili.

Správce má ouřady skrze jiné řídit.

přenášeti: následuje v tom příkladu správce lodi, kterýž nětco dělá svýma rukama, nětco skrze nástroje a ruce služebníkův, užívá k tomu plavcův, veslařův i nad nimi ouředníkův, z nichž některého povolá na zadní konec, jinému přední veslo do rukou dá. Tak správce města povinnost jest, aby jiným také částku správy a panování uděloval, a je k ouřaduom obecným přívětivě a dobrotivě připouštěl, a všech věcí obecných svými toliko rozkazy, dekréty a mandáty, jako rukama neřídil: ale měl některé věrné a dobré muže, jímž by jednání některých věcí, jakž by koho z nich k čemu zpuosobného uznal, poručel. Netoliko zajisté menší závisti poddána jest ta moc a správa, kteráž se zdá mezi mnohé rozdělena býti, ale také všecka jednání a potřeby obecné lépe a snáze se vykonávají. Nebo jako rozdělení ruky na prsty, nečiní ruky mdlejší a nestatečnější, ale mnohém zpuosobnější k vykonávání a dělání rozličných řemesl a nástrojův: tak správce kterýž jiným ouřady obecné poroučí, takovou společností všecka jednání činí užitečnější a snadnější. Ale kdož z nenasýcené žádosti moci a slávy sám se všeho ujímá, sám všechny věci obecné na sebe běře a řídí, třebas i ty k nimž z přirození není způsobný a schopný, a jimž se nenaučil: takový když nejméně v čem pochybí, žádné výmluvy požití nemůže, ale slyšeti musí o sobě to přísloví staré: Nejsa kovářem ujal jsi se díla kovářského: to jest, vetřels se v poselství nejsa výmluvný: chtěls profianty a spíži spravovati, nejsa bedlivý: důchodys přijímal, neznaje počtův: vojsko jsi vedl, nikdá prvé nebyv v bitvě ani na vojně. Tak Pericles rozdělil se s Cimonem o ouřad, aby sám v městě vládl, a Cimon s armádou na moři proti nepřítelům táhl, protože byl dobrý a zběhlý bojovník, ale Pericles k věcem městským od přirození způsobnější a schopnější. Ale že téměř všechných národův jest ta přirozená však zlá a převrácena povaha, že o svých správcích zle a nehodně smejšlejí, a všelikých příčin vyhledávají kudy by jim utrhati mohli, v podezření berouce mnohé věci dobré a užitečné, kteréž se bez odporův a nesnáží časem vyřizují, jakoby nějakým spiknutím aneb spuntováním vykonány byly, kterážto věc tovaryšstvo a přátelství správcův v zlé domnění uvozuje: Protož správce pokudž nejvýšše muože, nemá žádného pravého nepřítelství ani odporu s měšťiany míti. Ačkoli Onomademus svítěziv v domácí bouřce, nedal všech nepřátel z města

Snáze se ty věci konají, kteréž mnozí řídí.

Kdo všecko na se běře, neujde pomluvy.

Pericles se s Cimonem rozdělil.

Obce zle svých správcích soudí.

503.

Onomademus nechtěl vyhnati nepřátel.

vyhnati, pověděv že se obává, aby zhoštění jsouce nepřátel, sami přátelé mezi sebou se nevadili. Nebylo to moudře učiněno. Ale když nějaké veliké a těžké jednání jest v podezření a zlém výkladu u lidu obecného, tedy není dobře aby všickni ouředníci pojednou k jedné přímluvě přistoupili: ale oddělíce se od jiných dvě aneb tři, mají o to s přáteli pěkně a upřímě, držíce proti nim odpor, promlouvati, a potom jako duovody přemožení, od svého smyslu upustiti. Tím způsobem spíše se s nimi obec srovná, a k jejich radě povolí, majíc za to že k takovému snešení pohnuti jsou prospěchem obecného dobrého. V lehkých pak a chatrnějších věcech nic není na překážku, aby správce nechal přátel třeba opravdu sobě na odporu býti, zvláště má-li každý z nich svého zdání slušné příčiny, aby potom v jednání věcí hlavních a znamenitých nezdáli se lidem, ne pro obecné dobré než zoumyslně na škodu obce v přímluvách srovnávati. Ačkoliv pak moudrý a rozšafný správce, jakž samo přirození ukazuje ustavičně předním býti má v městě a první místodržeti, rovně jako král aneb matka mezi včelami, a to uvažuje správu obce v rukou svých a moci své míti, nižších pak ouřaduov ani velmi chtivě a žádostivě, ani často k sobě nepřijímati (nebo žádost panování a ouřaduov, a láska lidu obecného nemohou býti na jednom státní) však kdyby mu od obce i nižší ouřad podán byl, nemá jím od sebe strkati, ale by pak nětco chatrnější byl, než na jeho duostojenství a hodnost sluší, má jej k sobě přijíti, a takovou vuoli obce schváliti. Nebo náležitě jest, aby nabyv poctivosti a slávy z vyšších ouřaduov, i nižší zase tím ozdoboval, a jsa postaven na ouřadě vyšším tak se v něm choval, aby nětco z té vyvýšenosti upustil, a nižším ouřadům osobou svou čest a hodnost způsobil. Tak v nižším ouřadě zbude potupy a hanby, v vyšším pak závisti a nepřízně.

Již pak jakýkoli kdo ouřad na sebe přijme, netoliko toho šetřiti má, čímž se Pericles napomínával říká: Spravuješ svobodné Řeky, rozkazuješ měšťianuom Athenienským: Ale mnohém na to více pomněti, že vládne jsa poddaným: spravuje město aneb obec ne sobě ale císaři aneb králi poddanou, že z rathauzu obrácené oči míti má k královské stolici, kdež počet z správy své vydati musí, že mu netřeba mnoho pýchati z koruny a v ni doufati, poněvadž jiného vyššího nohy nad svou

Rozšafnost
v přímluvách.

Odpor v věcech
lehčejších.

Správce má býti
předním v městě.

Ale nižšími
ouřady nemá
pohrdati.

IX. Správce mysliti
má že jím jiný vládne,
a že i sám také
vyššímu poddán jest.

hlavu spatřuje. Následovati má v tom těch ještě komedie aneb hry strojí, kteříž ačkoli svým způsobem a jakž se jim dobře zdá a vidí posuňkuv, hnutí, hlasu i všech nástrojův k tomu příležitých užívají, však proto jiného poslouchají, a nic jiného nemluví, než což jim od aktora předloženo a napsáno. Tak tento musí z mezí povolání svého nevykračovati, a od instrukcí, kterouž k ouřadu svému od vrchního pána vzal, nikam se neuchylovati. Nebo tu pokuta hříchu nebývá posměch jako ve hře, ale mnohým meč hlavy co makovice dolův stráží, jiní na věčnost z země vypovídání bývají. Když vídám an malé děti obouvají se v stěvíce svých otcův, aneb klobouky jejich na hlavu sobě stavějí, smějeme se tomu: Ale správce města usilující někdy následovati hrdinských skutkův svých předkův, a chtějíce předešlé věci k přítomným časům netrefně přirovnati, činí bouřku a rozbroj v obci, a berouce před sebe věci bláznivé a směšné, pokutu nesou ne smíchu hodnou, leč by zhola tak ničemní a potupení byli, že by jich sobě žádný nic nevážil. Jsou ovšem mnozí skutkové starých předkův, kterýchž následovati náleží, a jichžto připomenutím mnohé věci v lepší řád uvedeny, a mravové lidští napravení býti mohou. Jsou také jiní příkladové, kteříž se k těmto časům netrefují, a toliko lid obecný bouří, aby se domníval nětco více moci nežli opravdu může. Za tou příčinou potřebí jest správci i v tom rozšafné opatrnosti.

Správce města netoliko o to pečovati má, aby samého sebe i město a vlast svou před vrchním pánem bez ouhony a viny zachoval: ale hled i to opatřiti, aby vždycky měl některého přítele z velikých panův, aneb ouředníkův zemských, kterýž by při císaři aneb králi mnoho vážil, aby spolehna na něj co na nějakou podporu, věci obecní vlasti své tím lépe a snáze při dvoře vypravoval a řídil. Tak Polybius a Panaetius majíce lásku od Scipiona, skrze přímlovu jeho vlasti své mnoho dobrého způsobili. A Caesar když vzal město Alexandriam, vjel do něho veda za ruku Aria, a s nim samým rozmlouvaje: potom prosícím za milost Alexandrinským pověděl, že jim vinu jejich odpouští, nejprvé pro velikost města, druhé pro krále Alexandra kterýž je vystavěl, a třetí na přímlovu přítele svého Aria. Však mezi tím správce, chtěje město v náležité poddanosti a poslušenství vrchního pána zdržeti, nemá k tomu

Instrukcí vyššího Pána.

O následování příkladu předkův a skutkův jejich.

504.

X.Správce města měj přátele při dvoře.

Mnozí vlastě svým při vrchnosti prospěli.

Správce nemá všeho vrchnímu pánu donášeti.

napomáhati, aby v otrockou aneb chlapskou služebnost přivedeno bylo, to jest, majíc pouta na nohách, aby také i hlavy a krku do vazby podalo: jakož mnozí činí, kteříž donášejíce k vrchnímu knížeti všecky věci bez rozdílu, jak veliké tak malé, tím sami vlasti své nenáležitou služebností oči vytýkají, obec bázlivou, choulostivou, churavou, zemdlenou a ke všemu nezpůsobilou činí. Nebo jako lidé, kteříž navykli bez lékaře ani neobědvati ani nevečeřeti, ani se nemýti, nikdá toho zdraví dobrého, kteréhož jim přirození přeje, nepožívají: tak ti kteříž k tomu vedou, aby žádný ortel vypovědín nebyl, žádná rada se nedržela, nic v městě se neřídilo, a krátce mluvě, aby žádný ouředník povolání svého vykonávati nemohl, leč by k tomu obzvláštní milostivé povolení vrchního pána přisoupilo: takoví (řku) svévolně nutí knížata, aby více než by sami chtěli nad nimi a nad městem jejich panovali. Příčinou toho bývá nejvíce lakomství a pejscha s žádostí cti a povýšení přednějších měšťianův v obci: nebo že mnoho před se berou s ublížením a škodou chudších, starají se o to aby soudy měšťianuov svých zniknouti a ujíti mohli: aneb nesnadíce se sami mezi sebou, a nechtěje zadnější býti mezi měšťiany, aby dosáhli což chtějí, k mocnějším pánům se utíkají, a je na záhubu obce do města uvozují. Z čehož přichází, že i rada i obec, i pořádní soudové a práva i ouřadové všickni moc a podstatu svou potracují. Náleží pak městskému člověku a správci, aby k sobě lid obecný rovností, a mocnější měšťiany počestnou povlovností a službou nakloňoval, a tak všecka jednání v mezích obce své zdržoval a vykonával, a je jakýms městským lékařstvím, jako tejně nemoci, hojil a léčil: aby sám také nestyděl se mezi měšťiany v rozepři padnouti, raději nežli s hanbou a zkázou vlásti, vítězství nad právem obdržeti. Pročež i jiných spolu měšťianuov k témuž prosebně napomínati bude, předkládaje jim, jak by mnoho zlého z takové neustupně zpourey všemu městu přijíti mohlo. Nyní pak mnozí nechtějíce svým spoluměšťianům, přátelům, sousedům a v ouřadě tovaryšům s milostí a ctí něčeho málo ustoupiti, s velikou škodou lehkostí a hanbou pře aneb odpory své, a přitom mnohé tejnosti městské (kteréž bylo daleko lépeji zatajiti nežli najevo vynášeti) do domův prokurátorských donášejí, a řečníkuom, praktykářuom etc. do rukou podávají. Dobří lékaři ten obyčej zachovávají, že ty neduhy, jichž vnitř v těle docela zhojiti

Příčiny zkázy měst, lakomství, pýcha, žádost cti.

Mírnost městského člověka.

Pamatujte sobě to nesporní P.P.

Co se doma uvaří, doma snědno býti má.

nemohou, ven a navrch kůže vyvodí. Ale správce města nemůže-li k tomu přivesti, aby v městě žádných svárův, odporův a rozepří nebylo: však se aspoň o to snaží, aby to což k roztržitostem, ruoznicem neřádům a jiným městským nemocem příčinu dává, doma v městě spokojil, srovnal a uléčil, aby co nejméně cizích a přespólních lékařův i lékařství k tomu potřeboval. Ten zajisté celý a dokonalý úmysl má býti správce města, aby to ustavičně obmejšlel a dělal, což by se k bezpečnosti a pokoji vztahovalo, a všemi obyčeji varoval se té bouřlivé, střeštěné i bláznivé cti chváli, jako nějakého litého jedu. Však i v tom úmyslu svém má zachovati zmužilou udatnost, a nepohnutedlnú smělost a stálost, jíž by všechněm nepřátelům, i nebezpečnostvím a bouřem městským hrdinsky odpírati a proti nim bojovati mohl. A jakož sám nemá příčiny dávati k roztržitostem a bouři: tak jestliže by to[h]o co vzniklo, má při městě věrně státi a neopouštěti ho, ale radou i skutkem, nic sebe v to[m] nešaneje, pomáhati mu a zastávati je, zvláště kdyby v takové nebezpečnoství přišlo, že by o své svobody, privilegia a práva činiti mělo. Aby pak časem nebyl účasten p[ro]vinění lidu obecné[h]o, však jakoby spolu s jinými vinen byl, nebezpečnoství díl, na sebe přejímati, a pro zachování obce ochotně je podnikati. Nebo někdy přihází se, že i úhlavní nepřítel pro jednoho ctného a dobré[h]o člověka všemu městu odpouští. Tak perský král odpustil Spartánským, že mu legáty jeho hanebně zmordovali, když se Bulis a Sperthus sami k němu najíti dali, a dobrovolně pokutu takového mordu postoupiti chtěli. Též Pompeiovi se trefilo, že když Mamertinské pro odstoupení od Římanův na hrdle trestati chtěl, přišel k němu Stheno, a pověděl mu: Nespravedlivě (prý) činíš, umíniv za příčinou jednoho vinného mnoho nevinných zmordovati. Nebo já jsem to[h]o původ, že město od vás odstoupilo, radiv k tomu přátelům, a přinutiv nepřáteli. Kteréžto jeho svobodné přiznání tak sobě liboval Pompeius, že i městu všecku vinu odpustil, i k Sthenovi přátelsky se ukázal. Nepodobně tomu Sylla učinil. Nebo dobyv města Praeneste, rozkázal všecky měšťiany zmordovati, jediného toliko vymíniv, u něhož někdy hostem býval. Ale ten ctný hospodář jeho pověděl, že nechce morděři a zhoubcí vlasti své za život děkovati, a s tím vmísiv se mezi své krajany, spolu s nimi jest zamordován.

505.

Jaký má býti úmysl dobrého správce.

Správce má město věrně zastati.

A s nimi zlé, by vinen nebyl trpěti.

Stheno svobodným přiznáním vlast zachoval.

Jiný s vlastní svou zahynouti chtěl.

Všeliký pak ouřad a vrchnost, i ten kdož je řídí, má u veliké poctivosti a vážnosti držán býti, jakožto věc přesvatá a velmi slavná. Ale čest taková jest, aby všickni správcové města pěkně a svorně se snášeli, přátelství a jednomyslnost spolu mezi sebou měli: Neb ta věc více je ozdobí, nežli aby zlatohlavem odíni byli, a zlaté koruny na hlavách svých nosili. Než kteříž za počátek a základ přátelství kladou to, že spolu od mladosti rostli, spolu do školy chodili, spolu na vojnách sloužili, potom dostanouce se spolu na ouřad městský, tu věc počátkem budoucího nepřátelství soudí: ti se jednoho zlého z tohoto trého uvarovati nemohou. Aneb zajisté domnívajíce se, že jim tovaryši jejich rovni jsou, k ruoznicím a sváruom příčinu dávají: aneb držíce je za přednější a vyšší, jim té přednosti závidějí: aneb majíce je za nižší sebe, málo jich sobě váží a potupují je. Náleží pak správci, aby se k vyšším sebe uctivě a šetrně choval, nižší ozdoboval, a sobě rovné poctivostí předcházal, všecky pak spolu upřímě miloval: jako ty s nimiž jest přátelstvím přízněn, neproto že s nimi za jedním stolem jídal, aneb píjel, a na jedněch hodech sedával: ale že jest je všecky přirozená láska a dědičná náklonnost k vlasti, pro obecné dobré v jedno spojila a svázala. Pročež zle vyloženo bylo Scipionovi, že při posvěcení chrámu Herkulesova, stroje jiným přáteluom slavné hody, Mummia tovaryše svého v témž ouřadě k tomu nepozval. Nebo jakžkoli snad v jiných věcech nebyli spolu přátelé: však v této příčině měl Scipio tu poctivost učiniti tovaryši svému, pro ouřad kterýž na sobě nesl. Poněvadž tedy Scipio muž vznešený a slavný, pro zanedbání chatrné vlídnosti upadl jiným v pomluvu a v nepřízeň, kterak ten jenž tovaryši svému na cti utrhá, aneb slavné skutky jeho zlobivě zlehčuje, aneb z veliké pejchy sám všecky věci sobě přičítá, a jemu žádné pochvaly nezanechává (kterak řku) za spravedlivého, mírného a pokojného držán býti muože. Pamatuji když jsem ještě v mladosti poslán byl k Landfoytovi Římskému s jiným tovaryšem svým, a on na cestě nevím pro kterou příčinu zuostal, že jsem sám tu věc vyřídil. Potom navrátiv se domuo, a maje o legací své relací učiniti, odvedl mne otec muoj na stranu a napomenul, abych neříkal, Jel jsem, než jeli jsme, ani Řekl jsem, než řekli jsme etc. a tak všecky jiné věci abych vypravil, jakoby je spolu se mnou tovaryš muoj puosobil

XI.Správcové svornost mezi sebou zachovejte.

Příčiny svarův mezi správci.

Puovod mezi nimi přátelství a lásky.

Scipio tovaryše svého na hody nepozval.

506.

Zdílnost pochvaly přáteli činí, a ctí zdílného.

a řídil. Nebo taková zdílnost netoliko dobrotivé přáteli činí, ale i pochvalu před závistí a nepřítelů bezpečnou přináší. Tak činívali znamenití lidé, že způsobivše něčto velikého, vedle sebe to Bohu aneb štěstí připisovali. Timoleon vyhladiv v Sicilii tyranny, štěstí chrám vystavěl. Pytho, když mu Athenienští, že Kotysa zamordoval, čest činili, pověděl: že to Buoh učinil, a ruky jeho k tomu užil. Ale Theopompus král Lacedemonský slyše od jednoho, že město Sparta stojí rozšafným a moudrým spravováním kráľuov, odpověděl: Nýbrž více tím stojí, že měšťiané kráľuov svých poddaně poslouchají. a v pravdě z toho dvěho jedno pochází z druhého. Však někteří smejšlejí, že největší skutek správce a umění městského jest, přivesti k tomu měšťiany, aby dobrovolně a rádi poslouchali. Nebo v každém městě větší jest počet poddaných nežli správcům, a v svobodném městě jestli kdo na ouřadě do času, potom třeba do smrti jiných poddan býti musí. A protož nejchvalitebnější a nejužitečnější umění jest, poslouchati svých vrchností a správcův, a nepotupovati jich, by pak nevelmi mocní, bohatí, slavní a urození byli. Sluší také od nich i trestání mile přijímati, hněv aneb zřívá a potupná slova trpělivě snášeti, a nevymstívati se nad nimi, ani na ně žalovati pro křivdu sobě učiněnou, leč by prvé ouřad z sebe složili: však pokudžbychom odtud toho zisku nenabyli, že by nás v prodleném času hněv pomínul, a my na křivdu pozapomenuli.

Kdež se obecného dobrého dotýče, každý měštěnín nemá žádnému správci v pilnosti a rozšafnosti nic napřed dáti, a jestli správce člověk hodný, má ho napomenouti, a k vykonání toho což v radě obecní zavřino a snešeno příčiny ukázati, i v tom což by k slávě a užitku obce býti mohlo, vedle své nejvyšší možnosti mu napomáhati. Pak-li by správce buďto z nepilnosti, chúlóstivosti, váhavosti aneb zlosti, povolání svého nevykonával, a věci sobě poručených řídití zanedbával: Povinen jest to sám na obec vznesti, a nepřehlédati neřáduov, ani dívati se a dopouštěti obecnému dobrému hynouti, za tou příčinou, že to jinému spravovati a opatrovati náleží, jakoby jemu poněvadž není na ouřadě, neslušelo o to pečovati, ani v cizí povolání se vkládati. Nebo právo jednomu každému měšťianu předního místa v obci přeje, kterýž rozumí což jest užitečného městu, a činí což jest spravedlivého. Ale však pro ledajakous lehkou

Slavné skutky připisovali bohu aneb štěstí.

Čím město stojí:

Moudrů správou a poslušností měšťianuov.

Trpělivost měšťianská ctnost.

XII. Měšťiané povinni sou správce napomenouti.

A dobré obecné opatrovati by pak na ouřadě nebyli.

Nenáleží se všetečně v cizí ouřad plésti.

příčinku nemá se žádný o nětco nového pokoušeti: leč by ho k tomu aneb nuzná potřeba nutkala, aneb veliká platnost vedla. Nebo tehdaž byl-li by z toho viněn a obžalován, nuzností nevyhnutelné potřeby vinu od sebe odvede, aneb to potěšení v nebezpečnosti míti bude, že jest vlasti své dobrým posloužil. Jinák výmluva nepostačí, a musil by o sobě slyšeti, že jest se věcí cizích a nenáležitých ujímal. Kteříž pak měšťiané, vidouce an ouředníci města zle spravují věci obecné, nic k tomu neříkají, ani dobrou radou jim nápomocní nejsou, proto že ouřaduov obecných na sobě nemají, a v to se jim plésti nenáleží: Takoví podobní jsou těm lidem, kteříž plavíce se na moři, v čas vlnobití, větru a bouře, správu šífu aneb korábu svého plavcuom ožralým, ospalým a nesmyslným poroučejí, sami založíc ruce za pás tomu se dívají, jakoby v témž a jednostejném nebezpečnosti s jinými postaveni nebyli.

Vychvalují někteří pro povědění onoho Josana krále v Thessalii, kteréhož užíval, kdyžkoli některému obyvateli té krajiny a poddanému svému křivdu učinil: Kdo (prý) chce zachovati spravedlnost v jednáních a věcech velikých, ten v menších věcech musí časem nespravedlivě učiniti. Ale kdo nerozumí, že taková řeč tomu člověku náleží, kterýž sám toliko chce mocným pánem býti, a nadevšemi tyranskou moc provozovati: Městskému správci daleko lépe trefí se toto naučení: Aby v věcech malých a lehkých obecnému lidu povolil, a nětco přehlédli, ale v věcech podstatných, a na nichž by nětco obci platně záleželo na odpor se stavěl, a nedopouštěl žádnému škodně straniti ani hřešiti. Nebo který správce příliš jest ve všech věcech bedlivý, příliš zuořivý, prudký a přísný, od ničehož nikdá neupouští, ničehož nepřehlédá, ale ustavičně tak tvrdě se staví, že na sobě nedá nic vyprositi, nic obdržeti: ten naučí lid obeny a měšťiany své, aby týmž způsobem jako on spurní byli, na svém smyslu urputně stáli, a proti němu odpory s hněvem drželi. A protož, jakž vuobec říkají, potřebí jest časem proti velikému a náhlému vlnobití vesla pouputiti, a časem po odpustě sobě pro kratochvil a obveselení tovaryše ke hře dáti, zvláště pak při posvíceních, při svadbách, honbách, komediích etc. mnohdykrát jakž bývá v proviněních dětinských, dělati se jakoby nětčeho neviděl a neslyšel: Proto aby trestání a přísná domluva, nebyla jako lékařství zvětšelé, vyprahlé, zvětralé

507.

XIII. Správce nemá nikdy žádnému křivdy činiti.

Málo pomínouti, mnoho trestati.

Příliš tvrdý správce obci neužitečný.

Nečasné trestání jako lékařství zvětralé.

a neúčinné, ale majíc svou moc, živost, jádrnost a ostrost v těžším jednání a věcech velikých, více lid obecný přestrašila, hryzla, a srdce jeho pronikla. Píše se o králi Alexandrovi Velikém, když mu oznámeno bylo, jak by sestra jeho pěkného mládence milovati, a s nim i činiti měla, že se proto nerozhněval, ale pověděl: Musí se (prý) sestře toho dopustiti, aby také v něčem svobody královské požila, a v ní sobě povolila. Nedokázal v tom žádné moudrosti, dopouštěje věci nenáležité, kteráž byla duostojenství jeho k lehkosti a hanbě. Nebo za hru a kratochvil, což on požíváním svobody královské jmenoval, nemá držáno býti to což jest oplzlého, neslušného, a netoliko příčinu dává k zlé pověsti, ale k zahynutí království a obcí. Moudrý správce města nedopustí svým, aby komu z měšťianuov jakou křivdu činili, aby komu statek brali, aneb důchody obecné mezi sebou dělili: anobřž podle nejvyšší své možnosti bude jim v tom překaziti, odpírati, a je od toho napomenutím, prosbou, radou i pohrůzkami odvozovati, a s takovými zlými žádostmi, a náruživými vášněmi, co s nepřáteli zmužile se potýkati, jimžto kdož povoluje, ten vosi a sršně, jakž Plato pověděl, s škodlivými žahadly do města vpouští. Však někdy, zvláště při vejročních památkách a hodech, při obecných kratochvilích a veselích není na škodu nětco nemnoho darovati lidu z měšce obecného, aneb z důchodův městských propustiti, aby také svých svobod měšťiané požili, a bohatství svého účastni byli. Nebo tudy a tou štedrostí svou učiní k sobě obec náchylnější, a nařízení obecných i práva poslušnější: zvláště když by ji od nějakých starobylých, však škodlivých a zlých zvyklostí odvedl. Rovně jako rozumný lékař, dada nemocnému vypustiti mnoho krve prorušené a zlé, zase mu skrovně dobré[h]o a zdravého pokrmu podá: tak rozumný správce vyžena a vypleně z města obyčeje a mravy hanebné a škodlivé, malým darem lid obecní spokojí, aby se pro takovou proměnu nebouřil a nenařikal.

Mnohé věci neúčinné bývají, kteréž se sprostá a cestou upřímou napravití a odvrátiti nemohou, ale potřebí jest k tomu jako nějakých okolkův. Jakož učinil Phocion, když mu rozkázáno bylo aby s vojskem vpadl do Beocie krom času, vydal takový dekret, aby s nim na tu vojnu všickni táhli, kteříž mají od dvacítí let až do šedesátí. Když se pak staří lidé proto horšili, odpověděl: Nic (prý) není neslušného, poněvadž jste

Neslušných věcí nemá správce dopouštěti.

Ani svým přehlédati, aby komu ubližovali.

Časem lidu nětco z obecného měšce udělí.

A tím jej spokojí.

508.

XIV. Správce při řízení věci velikých opatrnosti užívej.

Phocion staré na vojnu najímal.

mne majícího osmdesáte let na tu vojnu za hejtmana volili. Týmž způsobem když někdo radí k nějakému poselství neužitečnému, aneb k něčemu škodlivému, a z svého smyslu nikamž se nedá svesti: tedy nejlépe j[es]t takové jednání tomu poručiti, a mezi jinými předního učiniti, kdož toho původem byl: Protože ten aneb usrozuměje sobě od svého ustoupí, a s jinými se srovná, aneb přijma to k sobě před jinými škody, starosti, těžkosti a hanby pocejtí. Kdež pak jednání jest o věc užitečnou a velikou, kteráž rychlého a brzkého opatření potřebuje, a však bez těžkých odporův a bedlivé pilnosti vyříditi se nemůže: tu správce má k sobě přijíti nejlepší přátely své, aneb z nejlepších přátel nejpokojnější a nejmírnější: kteříž by mu nejméně na odpor se stavěli, a však věrně pomáhali, a bez náruživé žádosti svárův rozumem a moudrostí obdařeni byli. Ale nic méně i v tom musí správce dobře povědom býti svého přirození, aby k těm věcem, k nimž sám od přirození schopný není, a s ně býti nemůže, nevybíral tovaryšův sobě podobných, ale kteříž by tomu více rozuměli, a lépe to vykonati a vyříditi mohli nežli on. Jako Diomedes v Troianské válce maje vyjítí na špeh, pominul všech udatných a silných Řekův, a zvolil sobě za tovaryše Ulissem muže opatrného a chytrého. Tou zajisté měrou i jednání a věci obecné, mezi mnohé ouředníky zároveň rozdělené, lépeji a snázeji se vyřídí: i žádost chvály pocházející od rozdílných darův a ctností, není tak náchylná ani snadná k roztržitostem a závistí. Správce tedy neumí-li sám ozdobně mluvití, má sobě v legací připojiti muže výmluvného, a není-li k tomu zpuosobný, aby obec vedl a namluvil kam by rád chtěl, má tovaryše vzítí kterýž by u lidu přízeň a lásku měl: jestli těla outlého a nemůže těžkých prací snášeti, má k sobě přijíti muže silného a pracem zvyklého. Tak v podivení byl Geriones, maje noh mnoho, rukou, očí i uší, kteréžto všecky oudy jeden rozum a jedna duše spravovala. Propůjčuje se měšťianům, aby netoliko hrdla a peníze, ale i statek, možnost a ctnost (pokudž jsou mezi sebou svorní) pro obecné dobré v hromadu snášeli a společně vynakládali, a tudy s větší pochvalou a menší závistí, nežli někdo sám jediný, jakkoli mocný, bohatý a slavný, znamenité věci řídití a k místu i konci vesti mohli. Však ne tak jako onino Argonautae, kteřížto opustivše Herculem do Fraucimeruse uteci musili, aby skrze

Kdo k čemu radí,
ten to řed'.

Správce má vzítí
pomocníky, mírné,
pokojné.

Věrné, rozumné
a moudré.

Seč sám býti nemůžeš
poruč to jinému.

Geriones.

Argonautae.

pomoc a kouzla čarodějné ženy životy své zachovali, a zlaté rouno kradí odnesli.

Bývalo to za starodávna, že lidé majíce vjíti do některých chrámův, zlata vně před dveřmi nechávati musili: železa pak zhola žádného do chrámů nenesli. A poněvadž radní aneb soudná světnice, jest jako obecný chrám rady, obhájení města, spravedlnosti a práva, potřebí jest tomu kdož tam vjíti a seděti chce, aby nejprvé lakomství a žádost peněz i bohatství, jako nějaké železo a neduh myslí své, plný rzy a jiné nečistoty, z sebe zložil, a od sebe daleko do krámů kupeckých, truhel penězoměnců, a domů lichevníků zavrhl: tak o tom smejšleje a drže, že kdožkoli z obecného ouřadu aneb povinnosti zisku svého vyhledává, a tím prostředkem zbohatnouti chce: ten že se nejhorší svatokrádeže dopouští, nejinák než jakoby nejsvětější oltáře a chrámy, obecné krchovy a hroby loupil, že své vlastní přátele okrádá skrze zradu a šalefné svědomí statku nabývá: že j[es]t nevěrný rádce, falešný a křivý soudce, ouředník darův berný, a krátce všelikou nepravostí a nespravedlností porušený.

Ziadosť pak povýšení a chvály, ačkoli drobet lepší zřetel má, a zdá se poctivější než lakomství: však neméně škodlivých a záhubných neřestí do města přináší: protože obyčejně se k ní přiměšuje opovážlivá všetečnost a smělost, ne při lidech přirození sníženého, bázlivého, strašlivého a choulostivého, ale při těch jenž jsou myslí vysoké, spupné, udatné, náhlé a prchlé: kteréžto když lid obecný pochlebným chválením zvelebují, bývají velmi prudcí, kvapný, nezkcrocení, a nedadí se žádnou mírnou správou v povinnosti a v řádu zdržeti. Jakož tedy Plato zapovídal mládencům, a k tomu je z mládí napomínal, aby žádného zlata zevnitř pro okrasu a ozdobu těla nenesli, ani je při sobě mívali aneb jím vládli: proto že by prvé vnitř v sobě a v myslí své zlato přimíšené měli (rozuměje skrze zlato přirozenou šlechtnost a ctnost, kteréž po rodu od předkův a rodičův dostali, a kterouž by bedlivostí a rozšafností svou rozněcovati a rozhojňovati měli). Tak správce od žádosti panování a chvály odveden bude, když se mu na rozum dá, že sám v sobě má zlato čisté, ryzí a neporušitedlné, jemuž se od závisti a zlobivosti nepřátel ublížiti ani uškoditi nemůže. a to že jest poctivost a čest, kteráž tím více

XV. Správce nemá býti lakomý ani daruobráč.

Radní světnice jest chrám spravedlnosti.

Čeho se dopouští, kdo z ouřadu bohatne.

509.

Žádost ctí a chvály obci škodlivá.

Plato zapověděl mládencům zlato nositi.

XVI. Správce nebud' žádostivý marné chvály.

se rozmáhá a roste, čím více člověk o tom přemejšlí, co jest dobrého a platného při správě své v obci způsobil. A protože že mu není potřebí žádných malovaných, rytých aneb litých obrazův, poněvadž o tom ví, že což v těch nejpěknějšího a nejušlechtilejší[h]o bývá, to vše ne jeho ale cizí j[es]t. Neb v obrazu spanilém a pěkném chválí se ne ten komuž jest udělán, ale řemeslník kterýž jej udělal. Cato moudrý vida že za jeho časuov plno bylo takových obrazů v Římě, nechtěl toho dopustiti, aby mu také vedle jiných slavných mužův obraz, na památku hrdinské zmužilosti a ctnosti, postaven byl, ačkoliv toho dobře zasloužil, a pověděl: že lépe a poctivěji bude, aby se potomci ptali, proč není, nežli proč j[es]t Katonovi obraz postaven. Ty a takové věci poddány jsou nepřítzni a závisti. Nebo mnozí domnívají se vděčností povinni býti těm, jímž takového nic neučinili a nedali: na ty pak kteříž nětco toho přijali hněvají se a horší, jakoby žádajíce té poctivosti, na ouřady obecné se oddávali, a městu ze mzdy a záplaty sloužili. A protože jako ten patron, kterýž v místech nebezpečných na moři lodi celou zachovav, a maje k portu přistaviti, o břeh jí zavadil a ztroskotal, žádné tím pochvaly nezasloužil: tak i správce města, zdržev se od obecných pokladův a důchoduov, dá-li se žádosti prvního místa aneb hlavu v radě a v soudu přemoci, zavadí ovšem v vyšší skálu než lakomí, však nic méně pod vodu se dostane a utone. Nejlépe činí ten, kterýž nic toho ani nežádá, ani nepřijímá, ale všeho se vystříhá a všemu uchází. Pak-li někdy nemůže odepřítí žádosti a přízni k sobě vši obce (poněvadž v povinnostech městských nemá se vyhledávati za odplatu a dar zlata ani stříbra, než toliko činiti j[es]t o korunu aneb věnec, kterýž by důvod byl a svědek ctnosti) tedy což by nejmenšího a nejchatrnějšího bylo, to aby, a ještě jako bezděky přijal. Tak Anaxagoras zavrhu všecko což mu ke cti podáváno bylo, toho jednoho žádal, aby se toho dne, když on umře, žáčkové v školách neučili. Pyttacus když mu bylo na volení dáno, aby sobě z té krajiny, kterouž nepřátelům odjal, co by chtěl k svému užitku obrátil, nechtěl více vzíti, než pokudž z lučičtě dostřelil, a Cocles Římský, jak mnoho sám kulhavý za jeden den zvorati mohl. Čest zajisté aneb poctivost nemá býti mzdou skutku slavného, ale znamením, aby tím déle bez ouhony trvati mohla. Demetrius Phalereus měl tři sta obrazův sobě ku poctivosti postavených,

Kato nechtěl žádnému obrazu.

Lidé se na ty hněvají, jenž cti a chvály žádají.

Správce nejskrovnější čest přijímej.

Anaxagoras.

Pyttacus.

Cocles.

Demetrius.

z nichžto žádný nespráchnivěl ani nezerzavěl, ale všickni za živobyť jeho svrženi a vyvráćeni byli. Demadesovi obrazové sliti na hrnččky k noční potřebě. A mnoho se toho přiházelo jiným obrazuom, netoliko pro nešlechtnost těch jimž ku poctivosti vyzdvížení byli, ale i pro nemírnou velikost a náklad. Ta poctivost nejděle trvá, na kterouž nejméně vynaloženo: což jest příliš velikého a nemírné[h]o, to velmi rychle k zkáze přichází. Rozumím pak tuto poctivost, vedle obyčejného mluvení, o věci zevnitřní toliko, kterouž se někomu čest na budoucí památku činí a vysvědčuje. Nebo pravou ctí a vděčností, kteráž se zakládá na srdečné přívětivosti, upřímé přízni a lásce měšťianuov, nemá správce zhrzeti, ani také slušné chvály jejich málo a lehce sobě vážit, nehledě se ani bližním svým zalíbiti, jakž tomu chtěl Democritus. Poněvadž ani myslivci lísání k sobě psuov, ani rejthaři řehtání koňuov nezamítají, anobř rádi to od nich přijímají, a tomu je cvičí, protože jest netoliko kratochvilná, ale i užitečná taková k nám náchylnost hovádek nerozumných, kteráž ustavičně při nás a s námi v domě bydlejí. Anobř zdá mi se, že by i včelám užitečněji a platněji bylo, kdyby pány a opatrovníky své znaly, a k nim se raději lísaly, nežli aby je od sebe žahadly a štípáním odháněly. Ale včely nezbedné dýmem, tvrdoustí koní uzdou, a psy nevěrní řetězem a obojkem zkroceni bývají. Člověka pak člověku povolného a poslušného nic více nečiní, jako upřímá a pravá duověrnost o jeho dobrotě, upřímnosti a spravedlnosti. Za kteroužto příčinou dobře pověděl Demosthenes, že města svobodná žádné lepší vejstrahy a bezpečnosti proti tyrannům a ukrutníkuom míti nemohou, nad tu aby jim nic nevěřili. Nebo ta částka lidské mysli, kterouž se jeden druhému duověří, nejspíše oklamána a podvedena bývá. Jakož tedy proroctví Kassandry žádné platnosti Troianským nepřineslo, když mu nevěřili: tak zase když se měšťiané správcuom svým duověří, a o jejich upřímnosti a lásce k sobě nepochybují, mnoho prospívá těm, jenž jich užívají a radou jejich se spravují. A tent[o] jest první a největší užitek, kterýž z své dobré pověsti, a duověrnosti k sobě lidu, správcové berou, že se jim tudy jako dvěře otvírají a podstata dává, k puosobení a řízení věcí všemu městu užitečných, a sobě i jiným poctivých. Druhé, že láska a přízeň měšťianuov jest jim místo pavězy aneb štítu proti nepřáteluom

Demades.

510.

Mírná čest
nejtrvanlivější.

Pravou ctí nemá
správce zhrzeti.

Čím člověk
člověku povolný
bývá.

Demosthenes.

Důvěrnost mnoho
dobré[h]o působí.

Láska měšťianův
pavěza vrchnosti.

a těm ještě jim závidějí. Rovně jako matka shání mouchy z dítěte svého když spí, aby ho neštípaly a ze sna neprobudily: tak i přízeň měšťianuov nedá utrhati svému správci, ale chrání pověsti, statku i života jeho, a všech nepřátel jeho závist i zlobivost od něho odhání: Anobrž z nízkého činí vyvýšeného a urozeného, z neznámého známého, z chudého bohatým rovného, z obecného člověka ouředníka. Naposledy když k tomu přistoupí ctnost a pravda, tedy ta dobrá pověst a duověrnost jest jako výborný vítr, kterýž člověka vede a žene k šlechtné a ctné správě města.

Již pak co zlého z odporných náklonností, totiž z nepřízně, z nedověry a nenávisti obecného lidu na správce přichází, každý tomu snadně rozuměti muože, a příkladové jsou před rukama. Dionýsia Tyranna manželku i děti, nejprvé je pohanivše, Siculi zmordovali, a spálivše těla jejich, popel do moře rozmetali. Ale Menander král Baktrijský když umřel v ležení, města jeho vykonavše pohřeb, o reliquie a ostatky jeho se pohodlí, a těžce se na ten způsob spokojili, aby jednokaždé vezma rovný díl popelu, hrob jemu u sebe učinilo. Opět Agrigentini zproštění jsouce tyranna Falaryda, obecný dekrét učinili, aby žádný modrých šatuov nenosil, proto že tyrannové modrých podvazkuov užívali. Ale Peršané, že Círus měl nos klikatý, podnes takové milují, a za nejkrásnější je drží. Tak ze všech přízní v světě, žádná milost, ani vděčnost, ani láska, ani čest není tak mocná, tak stálá, tak duostojná a velebná, jako ta kteréž obce a města k dobrému správci svému pro jeho šlechtnost a ctnost dokazují. Jiné pak omylné poctivosti, ať je tak z obyčeje jmenují, a křivá svědectví, kteráž obecný lid činí správcuom, pro jejich štědré náklady na kratochvilné hry a komedie, na turnaje a šermy, etc. nic se od nevěstčího milování a pochlebenství nedělí. Lid zajisté obecný jest k tomu velmi schopný, a hned od přirození náchylný, že kdož mu za časté nětco daruje a pohodlí činí, toho chválí a velebí, tomu se slovy i posuňky zalíbíti usiluje. Ale taková pochlebná láska aneb náchylnost, není dlouho trvánlivá, a nejednou téhož dne s západem slunce pomíjí. Pročež výborně nevím kdo pověděl, že ten kterýž k sobě lid obecný nejprvé darováním navnadil a naklonil, tím prostředkem nejvíce jej zemdlil. Rozuměl tomu dobře, že lid obecný podstatu a moc

Co zlého z nedověry pochází.

Menander král Baktrijský.

Agrigentini.

Cyrus naso aquilino.

Omylné chvály nestálé.

511.

Lidé to[h]o chválí, kdož daruje.

Lid obecný dary zemden.

svou potracuje, když se skrze dary porušiti dopouští. Ale i to věděti máme, že i ti štědrí dárcové sami svou moc zemdlévají, kdyžto vykupující sobě brzo pomíjející slávu za drahé peníze, činí obecný lid vysokomyslný, hrdý a pyšný, aby o sobě smejšlel, že veliké věci v své moci má, kteréžto dáti muože aneb zase odjíti, komu chce a kdy chce.

Však proto správce v darování aneb outratách kteréž nejsou proti právu, a sluší na jeho povolání, nemá býti stuchlík neužilý a skupec skrbný, zvláště když jest bohatý, možný, a má odkud dáti. Nebo vuobec více nevraží lidé na bohatého skoupeho, kterýž nic z svého statku neuděluje a neutrácí: než na chudého, kterýž obec okrádá a z obecných duochodův sobě pomáhá: protože tento zdá se to činiti z potřeby a nouze, onen pak z potupy a pejchy. Předně pak darové mají býti z lásky, štědrosti a darmo, a ne pro žádný užitek. Nebo tak snázeji pohnou a k vděčnosti zaváží ty, kteříž je přijímají. Potom mají míti příčinu poctivou a slušnou, jako rozhojnění cti a slávy Boží, a vzdělání lidu v pravé pobožnosti. Nebo tím způsobem mnohých myslí a srdce vzbuzena a potvrzena budou, aby o Bohu náležitě smejšleli a věřili, vidouce an ti, kteréž v poctivosti mají a za vznešenější drží, mnoho sobě váží cti a slávy Boží, a jsouce pilni pobožnosti, ochotně a štědře náklady činí na to, což k jejímu vzdělání přináleží. Všemi tedy obyčeji má se správce vystříhati takových outrat, z nichž pocházejí v lidu myslí zarputilé, zhovadilé, spurné, ukrutné, aneb zase bujné, nestřídmé a rozpustilé. Pak-li by vždy odolati všechněm nemohl, tedy při nejmenším osvědčiti a ohlásiti se má před těmi, ješto jich žádostiví jsou, že toho nemiluje: ale náklady poctivé a potřebné, pro poctivost města a ouřadu svého, pro vzdělání obecného dobrého, i pro kratochvil a obveselení myslí, však bez rozpustilosti a škody, že rád s milostí činiti a podstupovati chce.

Pak-li správce města má statček prostřední a skrovný, kterýž jako Circinem obmezený, nic dále nepostačuje, než toliko ku potřebám jeho vlastním, tut[o] není žádná lehkost ani hanba, vyznati chudobu svou, a těm kteříž s to býti mohou, pochvaly z štědrosti a zdvořilosti ochotně dopříti: aby snad chtěje v ouřadu jiným býti roven a vidín, v dluhy a v nouzi nepřišel, a potom k škodě své posměchu netrpěl. Nebo činí-li

XVII. Správce nemá býti neužilý a skoupý.

Ohavnější bohatý skupec, než chudý zloděj.

Jací mají býti darové správce.

Správce varůj se útrat bez potřebných.

XIIX. Správce nemá se za chudobu styděti.

Chudý se tajiti nemůže, by se bohatým činil.

kteří přes možnost svou, a více než mají, takoví se tajiti nemohou, poněvadž aneb přáteluum svým na těžkost býti, aneb lichevníkům pochlebovati musejí: tak že skrze takové outraty více lehkosti, potupy a hanby, nežli poctivosti a chvály docházejí. Pročež užitečné jest v té příčině pamatovati na příklady Lamacha a Phociona, a je před očima míti. Phocion zajisté, když při nějaké slavnosti a obětech lid Athenienský od něho žádal, aby jim také nětco peněz rozdělil, na kteréž by hodovali, odpověděl jim: Styděl bych se vám darovati, a tomuto (ukázav na Calliclem věřitele své[h]o) neoplatiti. Lamachus pak jsa od též obce za polního hejtmana volen, vždycky do register mezi jiným vydáním zapisoval, co ku potřebě své na šaty a na střevíce vynaložil. Hermonovi zpěčujícímu se správu obce na sebe přijíti, a vymlouvajícímu se chudobou, měšťiané jeho nařídili aby z obecního dáváno bylo na měsíc vědro vína, a na každé čtyři dni korec mouky. Není tedy hanba chudobu svou vyznati. Nebo tak dobře chudí najíti mohou ty příčiny, jimiž by sobě u lidu obecného způsobili víru, přízeň, hodnost i lásku (když by skrze svou ctnost k tomu přišli, aby k lidu svobodně co zapotřebí mluvili, a lid je rád slyšel a řečem jejich věřil) jako bohatí, kteříž v ouřadě svém mnohé ctí, slavné bankéty a hody strojí, a chtějí od mnohých přízně dojíti, mnoho statku marně vynakládají. V takových věcech sluší se opatrně a moudře chovati, aby, jako říkají, v poli pěšky s rejtharem se nepotýkal, totiž aby chudý bohatého v outratách a nákladích při držení ouřadu, kdo by z nich s větší pochvalou a slávú své hosti choval, neštekoval, ani odporu s nim nedržel: ale raději aby těm roven býti hleděl, kteřížto svou ctností, svou opatrností, svou výmluvností město spravují, a přívětivostí svou lid obecný k sobě náklonný a náchylný činí. Nebo v těch věcech nachází se netoliko počestnost, vážnost a podstata, ale i přízeň a láska, mající mnohém větší moc k nachýlení a potažení k sobě lidu, nežli všickni jakkoli bohatí a drazí pokladové Krésovi.

Muž zajisté dobrý není spupný a hrdý, není nevrlý a nevhodný, není prchlý a hněviví, není přísný a těžký, není samé[h]o sebe a svých toliko smyslův a skutkův milovný, aby chodě po městě na všechny škaredě hleděl, s žádným se v radách přímluvách nesnášel, než všecko na své kostrbaté a mistrné hlavě zavazoval, a tudy všechněm jiným

Phocion vyznal svou nemožnost.

Lamachus chudý.

512.

Hermon z obecného trávil.

Chudý skrze ctnost přízně dochází.

Ctnost milejší lidu než bohatství.

XIX. Správce nemá býti hrdý, prchlý, těžký, etc.

spolumentšianũm byl v nenávisti: Ale jest každému volný, přívětivý a snadný, každého k sobě rád pustí, a přátelsky vyslyší, dũm svůj jako nějaké útočiště otvírá všechněm, kteříž rady a pomoci jeho potřebují: svou vlídnost, svou dobrotivost, svou bedlivost netoliko v tom prokazuje městianũm, když se jim v potřebách propůjčuje, a jejich věci skutečně řídí a koná: ale i v to[m], že s neštiasnými a protivensví trpícími, spolu utrpení má, jich lituje a potěšuje: s štiasnými pak, a jimž se všecko podlé vinše a líbosti vede, jest vesel, přeje jim toho, a raduje se z jejich prospěchu. Není žádnému nikdá obtížný, ani množstvím služebníkũv v lázni, ani osobováním sobě předního místa, buďto v obecném shromáždění aneb přátelském posedění, aniž se honosně vynáší v těch věcech, na kteréž lidé pro veliké náklady a zbytečnou skvostnost nevraží: ale jak v oděvu a stravě, tak v dítek vedení, manželky i jiné čeládky chování, mírnost zachovává, a s jinými se srovnává: jako ten, kterýž spolu s jinými městiany jedné a též svobody užívati, a v témž městě živ býti chce. Potom každému se rád darmo propůjčí, rady udělí, všechněm se na soudu, zvláště chudým a sirotkũm, bez ouplatku za přítele staví. Vznikne-li kde mezi manželi aneb přáteli jaká různice, nebole a odpor, hledí je pěkně mířiti a laskavě pokojiti: aniž tak se těch věcí dotýká, aby toliko jisté hodiny každého dne k vyslychání lidí a souduom oddával, ostatek pak času na to vynakládal, kterak by sám bohatl, a všecky užitky městianũv, nejinák než jako Caecias vítr mezi východem a půlnocí mračna, k sobě hrnul a táhl: Ale vždycky se staraje o dobré obecní, skutečně toho na sobě dokazuje, že život rozšafného a věrného správce, aneb ouřad obecný, není rozkoš a zahálka, jakž se snad mnozí domnívají, ale ustavičná starost, péče a práce. Tudyť sobě dobrou pověst, poctivé jméno, a víru bez pochybnosti u obce způsobí a spraví: kteráž poto[m] výborně tomu vyrozumí, že všeliká jiná a těmto odporná předsevzetí, jimiž někdo přízně a lásky u obce dojíti usiluje, nejsou nežli ošemetná pochlebování, lstivé vnady, a zpankharčilá vábení, když se k této dobrotě, upřímnosti, opatrnosti, snažnosti a práci přirovnávají. Dvořští řitopáskové a pochlebníci Demetria Tyranna, žádného z knížat toho času nejmenovali králem, než samého Demetria: Seleuka pak nazývali ouředníkem nad slony, Lysimacha rentmistrem a pokladuov strážcím,

Ale přívětivý volný,
a snadný, etc.

Neobtěžuje žádného,
ale každému dobře
činiti hledí.

Rovná sváry mezi
přáteli, a nebohatne
s ublížením jiných.

Život správce
není rozkoš ale
práce.

513.

Pochlebníci
Demetrioivi.

Ptolomea hejtmanem nad armádou, Agathoclem správcím ostrovu. Ale lid obecný ačkoli s počátku správu muže moudrého těžce nese a zamítá: však potom svým časem poznaje pravdu o jeho důvtipnosti, dobrotě a mírnosti, toho samého soudí a drží za právě městského správce, za opatrovníka obecného dobrého a za vrchonost: jiné pak má za vůdce tancuov, za ředitele kvasův a hodův, za strojitele bankétův, her a kratochvilí. A jako při slavné večeři, kteráž by Callias aneb Alcibiades svým nákladem strojiti dal, sám toliko Socrates jakožto nejmoudřejší mluví, jiní pak všickni na něho pozor a zření své mají: tak v dobře spravených městech a obcích, náklad činí Ismenias, bankéty strojí Lichas, hry působí Niceratus: ale Epaminondas, Aristides a Lysander rozkazují a vládou, obec spravují a války vedou. Kdož těch věcí šetří, nemá na mysli své lenivěti, ani se děsiti slávy a poctivosti té, kteráž z krčem, z divadel a houfu obecného lidu pochází: proto že taková sláva velmi na krátký čas trvá, a spolu s šermířským aneb kejklířským divadlem pomíjí, nemajíc v sobě nic vážnosti a poctivosti hodného.

Kdož se s včelami obíratí umějí, praví že v tom ouli nejzdravější a nejrodnější včely bývají, okolo něhož jest nejvíce bručení a zvuku. Ale ten člověk jemuž Buoh roj obdařený rozumem a lid městský k opatrování poručil, věda že všeliké štěstí obce nejvíce na pokoji, svornosti a jednotě měšťianuov záleží, všecka jiná nařízení moudrého Solona schválí, a pokudž možné bude zachová: o tom toliko pochybovati, a tomu se diviti bude, co jest tím myslil a mínil, že takové právo vydal: Kdož by v nesvornosti, rozdvojení a zbouření obce města s žádným nadržel, a k žádné straně nepřistoupil, aby zlopověstný a bezectí byl. Nebo jako v těle přirozeném začátek proměny a z nemoci nabytí zdraví, nepochází od ouduom nemocí porušených a neduhem nakažených, ale z přirozené moci a mírnosti jiných celých, silných a zdravých ouduov, kteráž to což jest v těle zbytečného, přirození odporého a škodlivého, vyhání: Tak i v těle městském, to jest v obci, a v lidu ne zhola smrtedlně, krvavě a nenapravitelně zkormouceném a zbouřeném, ale k smíření a spokojení nakloněném a snadném, musí nějaký díl měšťianuov zdraví, celý a neporušený zuostati, kterýž by s bouřlivými v městě trval, s nimi bydlel, a je krotil. Nebo k takovému zdravému houfu sběhne se potom

Obec naposledy poznává své správce.

Omylná čest a sláva brzo

XX.Správce má držeti měšťiany v svornosti.

Divné právo Solonovo.

Počátek spokojení obce bývá od pokojných.

a shromáždí, cožkoli jest lidí v městě rozumných a jednomyslných, tak že moc a podstata jejich pronikne a uzdraví, to jest k pravému pokoji přivede i ty, kteříž znemocněli a zneduživěli, to jest, kteříž spolu nesvorní a sobě odporní byli. Kteréž pak obce všecky se zbouřily, tak že v nich žádného svornosti a pokoje žádostivé[h]o nebylo, ty z gruntu zahynouti a vyvráceny býti musily, leč nějakou zevní nouzí, a zlými věcmi potrestány jsouce, usrozuměly sobě, a jako násilnou mocí k zdraví zase přivedeny byly. Nemluví se k tomu, aby správce v času rozbroje a roztržitosti městské, jakoby se ho tu nic nedotýkalo, seděti měl v pokoji a bezpečnosti, samému sobě líbě se v životu pokojném, a na jiné an se spolu jako ztřeštění mordují s potěšením se dívaje. Anobř tehdáž nejspíš obuti má stěvíc Theramenový, kterýž se na obě noze třevoval, to jest, má s jednou i s druhou stranou pěkně a přátelsky jednati, však k žádné z nich nepřistupovati. Tu rozšafnost a opatrnost když zachová, nebude v tom domnění jakoby se od jiných měšťianův odcizil, tím že se k žádnému v činění druhému křivdu, nepřitovaryšil, ale usiluje všechněm po moci, jedné i druhé strany věrným přítele[m] se býti dokáže. Aníž mu jiní záviděti budou, že spolu s nimi těžkostí a neštěstí nepocítil, když poznají an nad nimi nadevšemi srdečnou lítost měl. Jest pak nejlépe o to pečovati a s bedlivostí opatrovati, aby nikdá žádné bouřky ani roztržitosti v městě nebyvalo: a tent[o] jest nejhlavnější a nejznamenitější kus, na kterémž správce městský umění svého dokázati muože. Nebo nejplatnější a nejlepší věci městům jsou, pokoj, svoboda, hojnost potrav a jiných všech věcí, množství měšťianuov a svornost. Ale těchto časuov nemnoho se k radám o válkách městských lidí připouští, také když není nepřítel, nepotřebí se o vojnu raditi. Svobody tak mnoho města mají, jak jim ji mnoho císařové, králové, knížata a velicí páni propouštějí, a snad by nebylo užitečné aby jí více měli. Co se dotýče hojnosti potrav, úrod zemských, dobrých počasův, zdravého povětří, štíastných porodův, aby matky zdárné syny, a otcům jak v obličejí tak v ctnostech podobné rodily, a zdravé vychovaly, toho každý sobě i jiným spoluměšťianuom od Boha vinšovati a žádati bude. A protož z těch věcí, kteréž ku povinnosti správce města přináležejí, ta jediná pozůstává, kteráž v dobrotě a platnosti ničemuž na světě neustoupí, aby měšťiany své k svornosti,

Obce bouřlivé zahynuly.

Správce má s obcí utrpení mítí, a ji pokojiti.

514.

Vrchní umění správce nedopouštěti se obci bouřiti.

Co nejplatnějšího městům.

Svornost měšťianů nejvyšší dobré.

lásce, dobrému přátelství, a společnému sjednocení vedl: a zase všechny sváry, ruoznice, nepřátelství a záští, i těch příčiny mezi nimi rušil, kazil, mořil, a daleko ven z města vypuzoval. V tom pak užive toho prostředku, kterýž se v rovnání odporuov mezi přátely obyčejně zachovává. Nejprve s tou stranou, kteráž se zdá křivdu trpěti, promlouvati bude, aby na sobě ukázal, že s ní má utrpení, a že křivdy její nejinak než jako své vlastní lituje. Potom bude ji pomalu krotiti, předkládaje kterak ti, ješto křivdy sobě učiněné dobrotivě odpouštějí, na ty jenž se toliko vaditi, samým soudem právi býti a svítěziti usilují, jsou netoliko v spravedlnosti a mírnosti, ale i velikosti mysli vznešenější a slavnější, a když v některé malé věci od svého práva dobrovolně upouštějí, že potom v znamenitějších a větších věcech slavného vítězství docházejí. Může také všechněm spolu i jednomukaždému obzvláště předložiti, jaká jest nyní mdloba, chudoba a nemožnost při všech městech, a že užitečněji jest poctivým a rozumným mužom v tom zpuosobu pokojně a svorně živu býti, nežli boj a nevoli, z kteréž Fortuna žádné hodné mzdy nepozuostavila, nebezpečně podniknouti. Nebo jaké (prosím) panství, jaká mocnost, jaká sláva očekává vítězitele, kteréž by dekrét aneb poručení vyššího ouředníka zkaziti aneb jinam přenesti nemohlo: An kdyby pak i nětco trvánlivého bylo, však za práci nestane.

Jak měštiané
rovnání býti mají.

Mdloba
a nemožnost měst.

Ale jakož oheň nevždycky vychází z míst vejsadních, posvátných aneb obecných, nýbrž častokrát v domě nepatrném a třebas v otrhané chalupě neudušená jiskra, nezhašená svíčka, aneb zapálené třísky a smetí veliký oheň vydávají, od něhož potom všecko město popelem lehne: Tak roztržitosti a rozbroje v městech vezmouce původ z obzvláštích různic některých osob, a výjdouce najevo nejednou všecko město bouří a k záhubě přivozují. Pročež správci města sluší tak dobře o to jako o jiné pečovati, aby tomu zlému časně v cestu všel a je přetrhl: tak aby některé ruoznice zprosta nevznikly mezi měštiany, jiné i hned při začátku aby spokojeny byly, jiné zrostu nebraly a obce se nedotýkaly, než toliko při stranách sobě odporých zuostávaly. A jakž sám správce má na to pozor míti, tak i jiné vyučovati, že zvláštni věci obecným, malé velikým příčinu dávají, když se zanedbají, a hned s počátku náležitými prostředky nenapravují, a jako nějakým lékařstvím nehojí.

Oheň z chatrných
míst vychází.

Tak i bouřky
v městech z lehkých
začátkův.

Malé věci
velikým příčinu
dávají.

Tím způsobem Crates v městě Delphis velikou příčinu dal k nebezpečné a škodlivé proměně. Orgilaus nějaký měl pojití dceru jeho za manželku, a když při smlouvách svadebních koflík aneb číše z níž ženich nejprve píti a jiným připítí měl, náhodou na dvě se rozpukla, on ujav to za zlé znamení budoucího neštěstí, opustiv nevěstu s otcem svým přeč odšel. Crates těžce nesa ten posměch, tejně podvrhl Orgilaovi, když v chrámě obětoval, jednu nádobu zlatou a posvátnou, a potom bezevšeho pořádného vyslyšení téhož Orgilaa i s bratrem jeho, jako zjevné svatokrádce, z vysoké skály po hlavě doluov strčiti rozkázal. Také některé z blízkých přátel jeho modlící se v chrámě Prouidentiae zmordoval. To i jiné když spáchal, Delphi zase ho i pomocníky jeho zmordovali, a z peněz kteréž v pokutě propadeny byly, jiné nižší kaplice vystavěli.

V městě Syracusis byli dvě mládenci velmi v dobrém přátelství. Z nichž jeden maje na cestu odjeti, poručil druhému frejířku svou k opatrování a stráži, kterýž nezdržev mu víry porušil ji. Onen navrátiv se a zvěděv co se stalo, aby mu se rovným odplatil, zase s manželkou jeho cizoložil. Tu jeden z starších všed do shromáždění obce radil, aby ti oba z města vypovědění a vyhnáni byli, prvé než by svým nepřátelstvím všecko město naplnili a nakazili. Ale rada jeho místa neměla, až za příčinou těch dvou povstal mezi měšťiany rozbroj, kterýž s velikou těžkostí a žalostí tu přešlehtilou obec na záhubu přivedl. A protože nemají se ruoznice a odporové mezi měšťiany, jako neduhové v jednom těle, málo vážiti, poněvadž velmi spěšný a nebezpečný mívají rozchod, ale potřebí jest jim časně v cestu vjíti, je hojiti, dusiti, kaziti, mořiti, a všelijak překážku jim činiti, aby se nerozmáhali. Nebo jakž říkával Cato, skrze pilnost a bedlivou rozšafnost správce, z velikých ruoznic malé bývají, a z malých nic. K tomu lepší prostředek nalezen býti nemuože, než aby sám správce v svých rozepřech a odpořích ukazoval se dobrotivým, hotovým a snadným k spokojení, při prvních a hlavních příčinách bez hněvu stálým jsa, a nepřičiňuje k tomu žádné urputnosti, žádosti sváru, prchlivosti, aneb některé jiné zlé náruživosti a vášně, kteráž by potřebné jednání kyselejší a k spokojení nesnadnější činiti mohla. Zápasníkuom obyčejně jakýmis kožemi co paličkami ruce

Příklad na městě Delphis.

515.

Jiný v Syrakusách.

Různice potřebí časně pokojiti.

Správce má sám býti snadný k spokojení

obvazují, proto aby snad rozhřejíce se a rozpálíce proti sobě, škodlivých a smrtedlných ran jeden druhému neudělal. Ale před soudem když se rozepré vedou od osob z jednoho a téhož města, lépe jest se prostými duovody, na nichž podstata té pře záleží, potýkati, a odporuov jako šípův slovy tvrdými nezostřovati, ani haněním, zlobivostí, zarputilostí a hněvem, jako jedem nenapouštěti a nezjitřovati: aby snad vyskytnouce se vůbec a stropíce v lidu rozbroj, všemu městu k škodě a zahynutí nebyli. Kdož se tak chovati bude k těm, s nimiž sám o nějaký odpor činiti má, ten bez veliké práce i jiné spoluměšťiany ku poslušenství sobě přivede. A tak odejma příčiny, z nichž mezi měšťiany vznikají nevole a ruoznice, i jedněch proti druhým záští, snadnější bude míti k spokojní odpory obecné, a žádného účinku zlého, jemuž by v cestu vjíti a překaziti nemohl, do města neuvede.

Jak se měšťiánu při soudu chovati náleží

Takovét[o] jest naučení politického umění a navedení člověka městského k správě obecné, kteráž Plutarchus neprostý žák, jakž by se snad někomu zdáti mohlo, ale znamenitý Politicus a slavného císaře Traiána výborný učitel a mistr, anobrž všech správcuov světských umělý soudce, k žádosti a prosbě nějakého Menemacha přítele svého sepsal. Což samo vedle zdání mého, mohlo by za dostatečnou příčinu býti, aby se mu jedenkaždý správce města, i dobrý měštěnin vynaučil, a je pokudž nejvýše možné, skutečně vykonával. Ale obávám se že stěžkem u všech správcův místo své míti bude. Nebo někteří to jako přespólní a v městech českých neobyčejné potupíce za nic položí, kterýchžto dobře můžeme nechati vřítí v své jíše, a nechtí-li s námi režného a bílého chleba jísti, mohou takoví pro nás žaludův a bukvic po lesích s sviněmi požívati, jakož se píše o nejprvnějších obyvatelích této země, že jsou ty věci za pokrm měli. Jest se v pravdě čemu podiviti, že my Čechové za hanbu, za lehkost a za věc škodlivou sobě pokládáme, kdybychom některé staré zvyklosti, kteréž platnosti žádné nenesou, a s těmito časy srovnati se nemohou, vezmouce naučení od některých slavných obcí, v nichž správa městská dobře a chvalitebně nařízena jest, proměnili, a regiment městský velmi pokažený a zašlý drobet napravili. Staří Římané nikoli se za to nestyděli, že spatřujíce veliké nepořádky v svém městě a mezi měšťiany,

Plutarchus slavný *Politicus*.

516.

Čechové nechtějí se od jiných učiti.

Římané vzali práva svá od Řekův.

a žádostiví jsouce všechny věci městské v řád umesti, práva a naučení o správě obce od slavných měst Řeckých Athenienského a Lacedemonského vzali, podlé veliké práce náklady znamenité na to vynaloživše. Byla jim ta věc ne k hanbě ale ku poctivosti, ne k škodě, ale k užítku a veliké pomoci, že potom skrze ctnost, spravedlnost, mírnost práva, zmužilost a udatnost svou netoliko Athenienských i jiných zemí Řeckých se zmocnili, ale téměř všecken svět hrdinsky panování svému podmanili. Panům Normberčanům ta hanba není, že před lety v podobné příčině naučení a rady k dobrému a užitečnému nařízení správy v své obci u panuov Benátčanův hledali i dosáhli. Umění zajisté politické jako i jiná nerodí se s lidmi: Ale však více nežli které jiné dlouhého zkušením, a bedlivého ve všech věcech vyšetření potřebuje: Poněvadž na snažné práci, na ustavičném působení a činění, a ne na samém toliko poznání záleží. A protož v tak krátkém termínu života lidského, dobrý městský správce nemoha sám všeho vyzvědět a skusiti, musí od jiných zkušenějších naučení bráti, a z historii, kteréž nám dávno předešlé a pominulé věci připomínají, chvalitebných a hodných příkladův následovati. Nebo historia jest jako jasné zrcadlo, v němž se spatřiti mohou všelijací skutkové lidští, buďto že jsou pochvaly aneb pohanění hodni: do kteréhož kdož se bedlivě vzhledne, pozná po čem by měl postoupiti, a co opovrci. Bez kteréžto pomoci (povím pravdu, necht' pak to vykládá kdo chce jak chce) žádný města ani obce chvalitebně a dobře spravovati nemuže. Pán Bůh rač to dáti, aby tato práce, jakýmž jest úmyslem předsevzata, týmž od lidí přijata byla, a k mnohému dobrému i užitečnému netoliko měst českých ale i všeho národu našeho platně sloužila. Kterýmž se pak nic nelíbí, než což sami dělají, ti přede mnou dobrý pokoj míti mají: A však necht' se o to snaží, aby také podle hřivny sobě od Boha svěčené, vlasti své prospěli, a nětco lepšího na světlo vynesli. Ale o tom již příliš dosti.

Velmi vžitečná a potřebná nau

čeníj wssechnem Správcům a Radním Panům Měst
a Obcý z Knihy Plutarchowý / kterúž psal k nějakému Menemachos
wi / krátce sebraná / a wazyk Český / pokudž býti mohlo / pro obecný
vžitek a poctiwost Staru Městského w Království Cze
ském přeložena. J. K. z K.

Naučím se Filozoffowé a mudrcy napome-
nutým swým někoho k tomu wedau / aby sprá-
wu Města a Obce k sobě přigal / a wssak při tom ho
newyvcugů / ani mu newkazugů / kterakby se w po-
wolání swém chowati měl: Podobný gsau těm li-
dem / gesso knot w lampy / aby gashęgi swętila / opra-
wugů a ohavek vstřihugů / ale olege k tomu nepřile-
wagů. A protož za dobré se widij / něco w tomto
mýstke krátce předložiti / k nawedenij proskęssých /
kterųž časem k spravowání a řízenij wěcy obecných powolání a připuštění bý-
wagů / o nichž před tím newelikau wědomost a známost měli: Necht gest tedy
toto / jako za základ giných / prwnij naučeníj.

Kdož se k Spráwě Města aneb Obce oddati chtěgů / těm gest předně to-
ho potřebij (nechtgij y sebe y Obce zawesti / a k nenabytę sškodę přiwesti) aby k
tomu s dobrým rozmyslem / zdrawau radau / a bedliwým wważením přistaupa-
li: ne z lehčomyšlnę žádosti marnę chwály / aneb nenálezitę pomsty / ani vmyslem
w ohledáwanij wlastnjho vžitku a zysku / yakoby na nějakau zlatau žen gęti mě-
li (tak nědy Stratocles a Dromoclidas saudnau stolicy gmenowali / a nynij mno-
zý týmž vmyslem se na aurady obecnę trau) aneb žeby někomu wywýssenosti a
poctiwosti záwistiwę nepřáli: ani z wssetečnosti a žeby se nemęli čijm giným za-
nepráždniti. Nebo jako zahálčiwij a prázdniij lidé / po ryntku se třebas celý den /
by gin toho žádná potřeba nebyla / procházegů: tak mnozý nemagųce co vžite-
čného dělati / pletau se w aurady obecnę / a po kládagųce ge sobę za hru a za žert /
netoliko za ně žadagų / ale nědy y drahými dary se w ně wkpugů. Takowij
podobný gsau těm lidem / kterųž z kratochwęle wegdauce do lodij / aby seoliko
pro wkrácenij tesklivé chwęle prowezli / kdýž ge potom mimo nadęgi na hlubinu
mořskau wųtr zanese: teprwa se zpátkem k břehu ohlędagų / a kterakby zase k zes-
mi přigųti mohli / o to se žádostiwę staragų: wssak nic ménę s strachem a s welis-
kau nechutų / chtěgte nechtgęte w nebezpečenstwų s ginými zůstati a wytrwati
musęgų. Rowně též y onino dosáhnauce Auradů w / a za nedlauhý čas gich po-
kusyce / teprw potom předsewzetų swęho pytkagų / a wstawičně bych bych wola-
gų / zwlášttę kdýž mýsto chwály potupy / mýsto poctiwosti pohanęnij / mýsto
wážnosti a ssetčnosti od lidų lehčosti / mýsto zysku sškody docházegų: tak že ne-
gednau těm poddání býti musęgų / gųmiz sami wladnauri chtěli / a kterýmž se my-
slii zalųbiti / těm w nelųbosti a hnęw wpadagų. Ale kterųž Spráwu Obce ya-
ko węc samu w sobę sšlechtnų / etnau / starostliwau / nesnadnau a pracnau wssak
swému řadu a staru náležitau / bedliwę a zdrawę wwažugų / a w Aurady s ra-
dau a s rozmyslem wstřupugų / ti se toho ničehož neobawagų. Summau tak
s
smęsslým /

Správcům
Obcý potřebij
naučeníj.

I.
S rozmyslem
slusný k Sprá-
wě přistaupati

Aurad obecný
zlatá žen.

Spráwa obce
podobná pla-
wenij na moři.

Mnozý Sprá-
wewepozdě
bycha honų.

Spráwa gest
węc sšlechtná
a pracná.

Obsah

Anotace	1
Annotation	4
Úvod.....	5
1. Daniel Adam z Veleslavína a jeho dílna.....	6
Život Daniela Adama z Veleslavína	6
Veleslavínova vydavatelská činnost	8
Historická díla.....	8
Jazyková díla.....	9
Mravoučné a náboženské spisy.....	11
Lékařská díla.....	12
2. Politia Historica Mistra Daniele Adama z Veleslavína	13
Praecepta gerendae rei publicae.....	18
Závěr	21
Použitá literatura a prameny	22
Nevydané prameny	22
Vydané prameny	22
Literatura.....	22
Ediční poznámka.....	24
Vysvětlivky některých výrazů	26
Obsah	72